

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
МАРКЕТИНГУ

ЛЕЗІН О.А.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Київ, 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і науки України

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. ДАЛЯ
(повне найменування вищого навчального закладу)

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ
(повне найменування інституту, назва факультету (відділення))

КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ, МЕНЕДЖМЕНТУ ТА
МАРКЕТИНГУ
(повна назва кафедри (предметної, циклової комісії))

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи магістра
(освітній рівень)

на тему «Удосконалення управління грошовим обігом підприємства»

Виконав: здобувач групи МОА-22дм

073 «Менеджмент»
(шифр і назва спеціальності)

Лезін О.А.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Керівник Сафронська І.М.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент Васюренко Л.В.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Зав. кафедрою публічного управління,
менеджменту та маркетингу

О.О. Хандій

Київ, 2023

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В.ДАЛЯ

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет, відділення факультет економіки і управління
 Кафедра циклова комісія кафедра публічного управління, менеджменту та маркетингу
 Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр
 Напрямок підготовки (спеціальність) 073 «Менеджмент»
 (шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного
управління, менеджменту та маркетингу

д.е.н., проф. Хандій О.О.

« 18 » вересня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА

Лезіна Олексія Андрійовича

(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи «Удосконалення управління грошовим обігом підприємства»
керівник роботи Сафронська Ірина Михайлівна, канд. екон. наук, доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом закладу вищої освіти «21» вересня 2023 р. № 39/14.01

2. Строк подання здобувачем роботи 1 грудня 2023 року

3. Вихідні дані до роботи аналітичні огляди за темою роботи, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у сфері удосконалення управління грошовим обігом підприємства; дані звіту з практики за матеріалами офіційних сайтів державної служби статистики, фінансова і статистична звітність у ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
Теоретичні основи управління грошовим обігом підприємства. Стан і організація управління грошовим обігом на підприємстві. Основні напрямки удосконалення управління грошовим обігом у ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Таблиці, рисунки та інший демонстраційний матеріал за темою дослідження

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 18.09.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

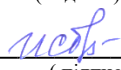
№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Затвердження та надання теми роботи	вересень 2023 р.	виконано
2	Обґрунтування актуальності теми роботи	вересень 2023 р.	виконано
3	Робота з бібліографічними джерелами, підготовка матеріалів для написання першого розділу роботи	вересень 2023 р.	виконано
4	Надання матеріалів по першому розділу роботи	жовтень 2023 р.	виконано
5	Збір інформації для написання другого розділу роботи	жовтень 2023 р.	виконано
6	Надання матеріалів по другому розділу роботи	жовтень 2023 р.	виконано
7	Підготовка матеріалів та написання третього розділу роботи	жовтень 2023 р.	виконано
8	Надання матеріалів по третьому розділу роботи	листопад 2023 р.	виконано
9	Написання висновків, заключне оформлення роботи та демонстраційних матеріалів	листопад 2023 р.	виконано
10	Підготовка доповіді до захисту роботи	грудень 2023 р.	виконано

Здобувач

 (підпис)

Лезін О.А.
 (прізвище та ініціали)

Керівник роботи

 (підпис)

Сафронська І.М.
 (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст стор. 96, табл.9, рис.11.

Управління грошовим обігом, грошові потоки, синхронність, грошові кошти, оптимізація грошових потоків

У кваліфікаційній роботі магістра проведено дослідження теоретичних основ щодо управління грошовим обігом підприємства. Розкрита сутність та основні аспекти управління грошовим обігом підприємства, визначені принципи та методи управління грошовими потоками, ефективне управління грошовим обігом підприємства. У результаті аналітичного дослідження у роботі проаналізовано стан і організацію управління грошовим обігом у ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», проведено аналіз стану зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування підприємства. У ході роботи визначені напрями удосконалення ефективності системи управління грошовими потоками підприємств, які полягають в оптимізації грошових потоків, впровадженні електронних систем типу «Клієнт-банк», «Клієнт-Internet-банк» та аналізі ефективності управління грошовими потоками підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ ПІДПРИЄМСТВА	10
1.1. Сутність та основні аспекти управління грошовим обігом підприємства	10
1.2. Принципи і методи та моделі управління грошовими потоками	21
1.3. Ефективність управління грошовим обігом підприємства	29
Висновки до розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. СТАН І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ	36
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	36
2.2. Аналіз стану управління грошовим обігом на підприємстві	44
2.3. Стан організації розрахунків та порядок розрахункових операцій	52
Висновки до розділу 2	68
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ У ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН»	61
3.1. Оптимізація грошових потоків підприємства	61
3.2. Впровадження електронних систем типу «Клієнт-банк», «Клієнт-Internet-банк»	72
3.3. Удосконалення ефективності управління грошовими потоками підприємств	80
Висновки до розділу 3	91
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	93
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	97

ВСТУП

Актуальність проблеми. Управління грошовим обігом підприємства є завжди актуальною та ключовою складовою успішного бізнесу. Оптимальне управління грошовими потоками має величезне значення для фінансової стабільності та здоров'я компанії. Своєчасна і повна сплата доставленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг, інших боргових зобов'язань є однією з головних передумов та ознак ефективності функціонування економіки в цілому і кожного його суб'єкта окремо.

Від стану безготівкових розрахунків, своєчасного і повного надходження від платників коштів залежить стан грошового обігу, ціноутворення, кредитні відносини, фінансовий стан підприємств і, як підсумок, соціальний стан населення. В період економічної кризи порушується система безготівкових розрахунків, збільшується попит на готівку та кредит банків. Крім того, лібералізація цін ускладнила формування кредитних процесів банків, негативно вплинула на проведення безготівкових розрахунків.

Управління грошовим обігом – одна з сфер управління, яка повинна відповідати конкретним вимогам, що обумовлені інтересами розвитку економіки. Головна з них – забезпечувати своєчасне отримання кожним підприємством коштів за поставлену ним продукцію та надані послуги, чим сприятиме прискоренню обігу оборотних коштів в розрахунках.

Актуальність теми обумовлюється необхідністю швидких, якісних та безперервних розрахунків, як між окремими підприємствами країни, так і між різними державами. Зрозуміло, що ці розрахунки не можуть проводитися готівкою, не тільки тому, що це не практично, але й тому, що безготівкові розрахунки – це ефективно, надійно, зручно. Розумна організація безготівкового обігу – це запорука надійної і безперебійної роботи будь-якого підприємства чи фірми. Тепер стає дуже важливим правильне обрання банку, в якому матиме обслуговуватися підприємство, це доводить актуальність обраної теми і необхідність проведення аналізу даного напрямку діяльності банків з

метою визначення недоліків, та шляхів їх подолання, і відкриття переваг при безготівкових розрахунках.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення організації і стану безготівкових розрахунків в агропромисловому комплексі України на прикладі ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» Бориспільського району Київської області.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішені такі завдання:

- визначити сутність та основні аспекти управління грошовим обігом підприємства;
- з'ясувати принципи і методи управління грошовими потоками;
- визначити основні показники ефективності управління грошовим обігом підприємства;
- надати організаційно-економічну характеристику підприємства;
- провести аналіз стану управління грошовим обігом на підприємстві;
- дослідити стан організації розрахунків та порядок розрахункових операцій;
- відшукати шляхи оптимізації системи управління грошовими потоками;
- визначити можливість впровадження електронних систем типу «клієнт-банк», «клієнт-internet-банк»;
- визначити напрями удосконалення управління грошовими потоками підприємств;

Об'єктом дослідження є управління грошовим обігом на підприємстві.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних засад управління грошовим обігом на підприємстві та шляхів його удосконалення на конкретному підприємстві.

Методи дослідження. Теоретичною і методичною основою досліджень стали фундаментальні концепції та розробки вчених з питань організації безготівкового грошового обігу, основні положення економічної теорії, законодавчі та нормативні матеріали. У процесі дослідження було використано методи: діалектичний і абстрактно-логічний (теоретичне узагальнення і

вивчення особливостей організації безготівкового грошового обігу), розрахунково-конструктивний та експериментальний (розробка рекомендацій по вдосконаленню безготівкових розрахунків), метод порівнянь, а також інші загальноприйняті методи і сучасні економіко-статистичні прийоми.

Інформаційною базою дослідження виступають: нормативно-законодавча база: Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, накази, інструкції, положення; підручники та навчальні посібники; наукові публікації, матеріали преси; фінансова та бухгалтерська звітність державного підприємства ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», джерела інтернет-ресурсу, особисті спостереження автора тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх упровадження сприятиме розробці пропозицій з управління грошовим обігом в ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» та підвищить ефективність використання безготівкових розрахунків.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Усі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та основні аспекти управління грошовим обігом підприємства

У сучасних кризових умовах управління грошовими потоками підприємства є важливим засобом підвищення ефективності його господарювання. В умовах глобальної економічної кризи важливою умовою господарювання є комплексна оцінка стану підприємства, що набуває особливо важливого значення практично для всіх ланок фінансово-економічної системи. Особлива увага приділяється підприємству як первинній і провідній одиниці економіки держави, оскільки саме тут створюються конкретні економічні блага, які стають першоосновою національного багатства [1]. Фінансово-господарська діяльність вітчизняних підприємств неможлива без наявності і руху грошових коштів, який і визначає вхідні та вихідні грошові потоки. Визначення сутності поняття «грошовий потік», а також «управління грошовими потоками» є дискусійним питанням серед багатьох учених-економістів. Нині через велику різноманітність поглядів та дискусій стосовно досліджуваного питання воно залишається недостатньо вивченим у науковій літературі. Необхідність подальшого дослідження сутності та основних аспектів ефективного управління грошовими потоками підприємства зумовлена тим, що без наявності грошових потоків на підприємстві неможливий жоден напрям його діяльності[2].

У сьогоденних умовах функціонування вітчизняних підприємств великою проблемою є брак грошових коштів для виконання поточних зобов'язань. Це відбувається через недостатнє залучення грошових коштів, а також нераціональне їх використання. Відомо, що основою будь-якого підприємства є грошові потоки, саме це спонукає більшість науковців продовжувати дослідження стосовно питань сутності грошових потоків та,

насамперед, процесу їх ефективного управління. Забезпечуючи прибуткову діяльність підприємств, керівники здійснюють управління грошовими потоками. Грошові активи є основою всіх сфер діяльності підприємства, опосередковують кругообіг капіталу на всіх його стадіях, підвищують ліквідність, платоспроможність і забезпечують фінансову стійкість підприємства. Платоспроможність і ліквідність прямо залежать від спроможності підприємства своєчасно і в потрібному обсязі генерувати грошові потоки. Все це вимагає реалізації цілісної системи прогнозування, планування і контролю над грошовими потоками. Управління грошовими потоками стає критичним у фінансовій кризі, коли кожний грошовий рух має велике значення для стійкості підприємства. Це ключовий елемент у стратегії фінансово-господарської діяльності, що допомагає забезпечити успішну роботу підприємства, його конкурентоспроможність та активний розвиток. Управління грошовими потоками в цих умовах визначає результативність підприємницької стратегії та стає гарантією стійкості й високих показників компанії.

Для підприємств, які працюють у кризовому середовищі, головним є безперервний рух грошових коштів, який може забезпечити функціонування основної діяльності, оплату зобов'язань та здійснення соціального захисту працівників [3].

Дослідження й аналіз руху та динаміки грошових потоків підприємства дає можливість виявити перевищення надходжень над зобов'язаннями й оцінити спроможність підприємства до самофінансування.

«Для успішного інтегрування українського бізнесу до світового співтовариства необхідно чітко окреслити особливості формування та використання грошових ресурсів зарубіжних підприємств. Досвід показує, що грошові кошти – це найцінніші активи діяльності суб'єктів господарювання, отже, контроль, аналіз та обґрунтоване ефективне управління ним покликані забезпечити нормальний розвиток організації у цілому»[4].

Верба В.А. та Загородніх О.А трактують поняття грошового потоку як різницю між кількістю отриманих та витрачених коштів [5].

МСБО № 7 «Звіт про рух грошових коштів» трактує поняття «грошовий потік» як надходження і вибуття грошових коштів та їхніх еквівалентів. Грошові кошти складаються з готівки в касі і депозитів до запитання [6].

Поддєрьогін А. М. вважає, що «грошовий потік представляє собою сукупність послідовно розподілених у часі подій, які пов'язані із відособленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових коштів у зв'язку з виконанням договірних зобов'язань між економічними агентами (суб'єктами господарювання, державою, домогосподарствами, міжнародними організаціями)» [7].

Крамаренко Г. О. та Чорна О.Є. визначають, що «грошовий потік – сукупність розподілених у часі надходжень і виплат коштів, генерованих господарською діяльністю підприємства» [8].

Коваленко Л.М. наголошує на тому, що «грошові потоки є важливим елементом у забезпеченні ефективного функціонування підприємства і являють собою економічні відносини суб'єктів господарської діяльності з приводу купівлі-продажу товарів, робіт, послуг, які обслуговуються грошовими коштами» [9].

Повна, правдива та неупереджена інформація про рух грошових коштів та їх еквівалентів за різними видами діяльності дає можливість оцінити нинішній і потенційний фінансовий стан підприємства [10].

Грошовий обіг - це процес обміну грошей між суб'єктами економіки. Він включає в себе всі операції з обміну, платежів, кредитування та інвестування грошових коштів.

Суб'єкти грошового обігу представляють:

- фізичні особи - люди, які здійснюють покупки, продають товари, виконують різні операції з грошми;
- підприємства - компанії, які проводять фінансові операції, здійснюють оплату праці, купують сировину, продуктів та послуги;

- уряд - проводить різні фінансові операції, збирає податки, розподіляє гроші на соціальні програми, інфраструктуру, оборону та інші галузі.

- фінансові установи - банки, інвестиційні компанії, фондові біржі, які надають різноманітні фінансові послуги та управляють грошовими потоками.

Визначення грошового обігу та його суб'єктів включає різні аспекти економічної діяльності та фінансових відносин між учасниками економіки.

Грошовий потік вважається одним із ключових елементів корпоративного фінансового управління, який сприяє досягненню поточних та стратегічних цілей підприємства й формує позитивні фінансові результати. У сучасному розумінні, грошовий потік представляє собою комплекс процесів, які охоплюють надходження та витрати коштів внаслідок операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, розподілені у часі.

Грошовий потік є фундаментальною складовою фінансової системи підприємства, і його сутність може бути визначена через різні підходи. Він відображає всі грошові операції, що відбуваються в процесі функціонування підприємства - включаючи операційну, фінансову та інвестиційну діяльність.

Загалом, науковці класифікують грошовий потік за двома підходами:

1. Як надходження та витрати коштів у процесі господарської діяльності.
2. Як різницю між надходженнями та витратами на конкретний момент часу.

Отже, грошовий потік представляє собою сукупність фінансових операцій, розподілених у часі, що генеруються підприємством у процесі його діяльності.

Для повного розуміння грошового потоку важливо розглянути його прояви або різновиди. Проте варто зауважити, що в науковій літературі відсутня єдність не лише у трактуванні сутності грошового потоку, але й у критеріях класифікації та видів цього явища.

Поняття «грошовий потік» включає до свого складу різні види потоків, що мають свою специфіку формування. Наведемо узагальнену класифікацію грошових потоків підприємства (рис.1.1).

Рис. 1.1. Класифікація грошових потоків підприємства

Як видно з цього рисунку одним з основних класифікаційних ознак є формування грошових потоків за видами діяльності та напрямом руху. За видами діяльності розрізняють грошові потоки від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Операційна (поточна) діяльність в організації спрямована на отримання прибутку як основної мети чи, відповідно до предмету й цілей, може не мати отримання прибутку як такої основної мети. Грошові потоки в операційній діяльності виникають переважно з основної, що приносить дохід, діяльності організації, що відображається у чистому прибутку або збитках.

Інвестиційна діяльність означає вкладення капіталу у придбання основних активів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, а також їх подальший продаж; також це довгострокові фінансові вкладення в інші підприємства, продаж цінних паперів чи інших фінансових інвестицій тощо. Інвестиційна діяльність - це операції з довгостроковими активами та фінансовими вкладеннями, які не є грошовими еквівалентами.

Фінансова діяльність компанії включає короткострокові фінансові вкладення, емісію акцій та інших цінних паперів, залучення та погашення позик тощо. Ця діяльність призводить до змін у розмірах і структурі власного та залученого капіталу, за винятком поточних заборгованостей перед кредиторами.

Центральним елементом в оцінці фінансового стану підприємства є чистий грошовий потік, що відображає відмінності між позитивними та від'ємними грошовими потоками (рис. 1.2). Ця характеристика вказує на рівень фінансової стійкості та темпи зростання фінансових показників підприємства. Основним документом звітності, що відображає грошові рухи, є Звіт про рух грошових коштів за певний період.

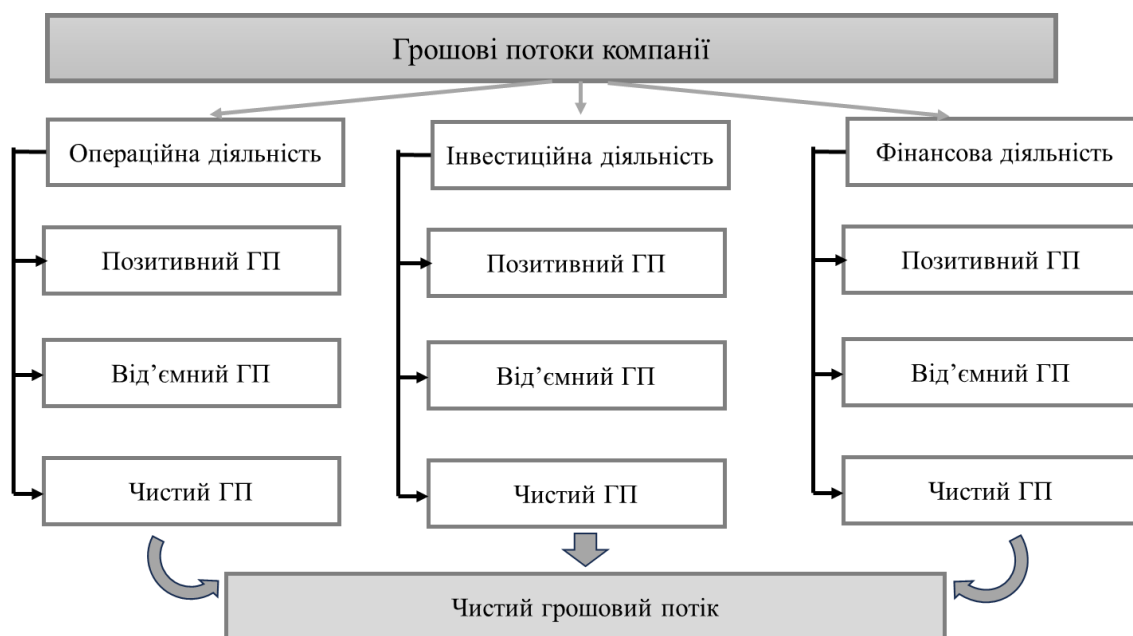

Рис. 1.2 Формування чистого грошового потоку

В управлінні грошовими потоками ключовим є їх взаємозв'язок з корпоративною стратегією підприємства. Одночасно основна увага приділяється напрямкам діяльності, що забезпечують приплив грошових коштів, високий рівень страхових резервів та мінімізацію ризику. Ці аспекти визначають основу для розподілу та проведення фінансового та економічного аналізу в фінансових операціях.

Управління грошовими потоками – один із найважливіших сегментів фінансової роботи на підприємстві, від ефективності організації якого залежать

як поточні результати діяльності, так і майбутні темпи розвитку господарюючого суб'єкта [11].

Головна мета ефективного управління грошовими потоками в компанії полягає в забезпеченні фінансової стійкості і економічної рівноваги через контроль та узгодження обсягів приходу та витрат грошових коштів у сфері діяльності підприємства.

Гармонізація надходжень та витрат коштів, контроль фінансового стану, та оперативна реакція на негативні аспекти - усе це надзвичайно важливо для забезпечення стабільності та успішності підприємства.

Внутрішньогосподарська інформація про фінансовий стан є суттю успішного управління грошовими потоками, дозволяючи приймати обґрунтовані рішення та планувати дії для підтримки фінансової стійкості. Важливо також зазначити, що управління грошовими потоками повинно відповідати загальній економічній стратегії підприємства та сприяти досягненню його основних цілей, зокрема, підвищенню прибутковості та ринкової цінності.

Процес управління грошовими потоками у підприємстві є ключовим елементом його економічної політики та одним із основних інструментів досягнення стратегічної мети підприємства – збільшення добробуту власників капіталу через зростання річного прибутку та підвищення ринкової вартості. Цей процес охоплює декілька етапів:

1. Повний та достовірний облік грошових потоків. Це включає збір інформації про всі рухи грошей у підприємстві та формування відповідної звітності.

2. Аналіз минулих грошових потоків. Вивчення та оцінка витрат та доходів за попередні періоди для зрозуміння тенденцій та можливостей оптимізації.

3. Оптимізація грошових потоків. Здійснення заходів для ефективного управління грошовими потоками, включаючи зменшення витрат та оптимізацію доходів.

4. Планування грошових потоків. Розробка стратегій та планів на майбутнє для кожного типу грошових потоків.

Ефективне управління грошовими потоками сприяє підвищенню оборотності капіталу. Важливо зауважити, що прибутковість підприємства напряму пов'язана із системою управління грошовими потоками.

Ми вважаємо, що систему управління грошовим обігом підприємства краще реалізувати за допомогою певних етапів управління (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Система управління грошовим обігом підприємства

Джерело: сформовано на основі [11].

Аналізуючи рис. 1.3, доцільно зауважити, що планування і прогнозування грошових потоків є елементами внутрішньогосподарського фінансового прогнозування та планування на підприємстві, у результаті використання яких досягається узгодженість величини очікуваних грошових потоків із потребами фінансового забезпечення господарських операцій підприємства в рамках його

операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [12]. Даний етап передбачає проведення аналізу грошових коштів у періоді, що передує звітному. Цей аналіз служить для оцінки загальної суми та середнього рівня грошових активів підприємства, а також для визначення ефективності використання грошових ресурсів з точки зору ліквідності підприємства та його здатності вчасно виконувати фінансові зобов'язання.

Ми вважаємо, що головним завданням етапу прогнозування і планування є впровадження ефективного плану надходжень та витрат грошових коштів у підприємство з огляду на окремі складові його діяльності, що забезпечить безперервну платоспроможність.

Наступним етапом є впровадження запланованих параметрів і проведення фінансово-господарської діяльності. У цьому контексті, на наш погляд, доцільно:

- встановлення цінової політики для товарного асортименту підприємства, враховуючи його масштаби;
- розробка ключових аспектів взаєморозрахунків підприємства з клієнтами;
- розроблення та впровадження стратегій залучення додаткових фінансових ресурсів для забезпечення діяльності підприємства;
- розробка та реалізація заходів, спрямованих на мобілізацію фінансових ресурсів як від внутрішніх, так і зовнішніх джерел.

Фінансовий контролінг передбачає створення системи контролю над грошовими активами, постійний моніторинг виконання планових показників фінансово-господарської діяльності підприємства та забезпечення відповідності встановленим значенням. Це допомагає забезпечити ефективне управління фінансами, своєчасно виявляти відхилення від планів і вживати заходи для корекції ситуації, зберігаючи фінансову стабільність підприємства.

Реалізація даного етапу передбачає своєчасне виявлення відхилень величини та строків формування вхідних та вихідних грошових потоків від індикаторних величин; локалізацію виявлених відхилень та проведення аналізу причин їх формування; своєчасне інформування фінансового менеджера про

виявлене відхилення; обґрунтування та подання варіантів урахування відхилень під час прийняття подальших управлінських рішень щодо управління грошовими потоками підприємства [12].

Ураховуючи мобільність грошових коштів, доцільно відзначити, що навіть у короткостроковому періоді планові показники можуть не відповідати дійсності. Саме тому важливими аспектами в системі управління грошовими потоками підприємства є коригування показників та оцінка досягнутих результатів. Для здійснення коригування фінансові менеджери можуть переглядати цільові (прогнозні та планові) показники формування грошових потоків підприємства; відстрочувати формування вихідних грошових потоків шляхом здійснення пролонгації заборгованості, реструктуризації боргів; інкасувати відстрочені вхідні грошові потоки [12].

В основі планування грошових потоків покладено грошові розрахунки, які сприяють підвищенню оборотності активів і капіталу, забезпечують фінансову стійкість, надають прогнозну інформацію для розвитку, сприяють своєчасним виплатам фінансовим партнерам як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Отже, грошові потоки пов'язані з ліквідністю, платоспроможністю та фінансовою здатністю підприємств ефективно вести господарську діяльність [9].

Оптимізація грошових потоків підприємства ґрунтується на збалансованому управлінні обсягами позитивних та негативних грошових потоків. Відсутність такої збалансованості призводить до утворення дефіциту або надмірності грошових потоків, що однаково негативно впливає на діяльність підприємства.

Негативні наслідки дефіциту грошового потоку проявляються у зниженні рівня ліквідності та платоспроможності підприємства, що може призвести до зростання заборгованості перед кредиторами, витягнутого фінансового циклу та зниження показників ефективності використання капіталу підприємства.

Негативні наслідки надлишкового грошового потоку передусім проявляються у тому, що грошові кошти, які не задіяні в обороті підприємства,

породжують значні альтернативні витрати: втрачається реальна вартість тимчасово вільних коштів, унаслідок інфляції уповільнюється оборотність капіталу, через простій коштів втрачається частина потенційного доходу у зв'язку з утраченою вигодою від прибуткового розміщення коштів в операційному або інвестиційному процесі [13].

Отже, оптимізація грошових потоків є процесом вибору найкращих форм їх організації на підприємстві з урахуванням умов та особливостей здійснення господарської діяльності.

Результати оптимізації грошових потоків відображаються у системі планів формування та використання коштів у наступному періоді. Актуальні проблеми управління грошовими потоками підприємств у кризових умовах можна узагальнити так:

- недостатня чіткість у розділенні управління грошовими потоками за операційною, фінансовою та інвестиційною діяльністю.
- недостатнє застосування сучасних інформаційних технологій у процесах управління грошовими потоками.
- не врахування гнучкості в плануванні грошових потоків.
- відсутність чіткої процедури складання фінансових планів.
- недоцільне використання грошових коштів у зовнішньоекономічній діяльності.
- неузгоджений розподіл коштів між реальними та фінансовими інвестиціями.
- неправильне встановлення інтервалів та методів планування.
- помилки в обліковій документації та інших процедурах обліку коштів.

Ці проблеми можуть стати важливими під час кризи й вимагають уваги підприємства для вирішення та оптимізації управління грошовими потоками.

Ефективне управління грошовими потоками веде до фінансової гнучкості підприємства. Це означає баланс між грошовими надходженнями і витратами, збільшення обсягів продажів, оптимізацію витрат через розумне розподіл

ресурсів, отримання кредитів за вигідними умовами та підвищення платоспроможності.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками важливо:

- узгоджувати стратегічні цілі з фінансовими можливостями;
- розробляти як довгострокові, так і короткострокові плани розвитку;
- забезпечувати оптимізацію грошових потоків та їх ефективне фінансування;
- постійно контролювати розподіл грошей;
- створювати резервні джерела фінансування;
- залучати більше інвестицій.

Основне завдання - забезпечити платоспроможність підприємства. Дослідження проблем економічних втрат, що можуть виникнути через неефективне управління грошовими потоками, є перспективним напрямком в цій галузі.

1.2. Принципи, методи та моделі управління грошовими потоками

Управління грошовими потоками передбачає цілеспрямований вплив на процеси акумуляції грошових коштів, їх витрачання та перерозподіл з метою збалансування фінансово-господарської діяльності підприємства.

Принципи управління грошовими потоками та їх зміст відображено на рис. 1.4.

Характерні риси практики управління грошовими потоками відображають принципи управління, тобто основні правила діяльності, якими керуються органи управління, враховуючи соціально-економічні умови, що склалися. Управління грошовими потоками - це стратегія контролю за рухом грошей в бізнесі або особистих фінансах.

Ці принципи є основою для ефективного управління грошовими потоками, дозволяючи підтримувати фінансову стабільність та розвиток бізнесу чи особистих фінансів.

Рис. 1.4 Принципи управління грошовими потоками

Згідно із принципами управління формують систему методів управління грошовими потоками. До складу основних методів управління грошовими потоками відносять:

- аналіз грошових потоків;
- планування та оптимізація;
- контроль за рухом грошових коштів;
- облік та звітність.

Аналіз грошових потоків - це спосіб збору та аналізу даних про грошові потоки з метою зрозуміти стан, тенденції та можливості покращення у використанні коштів. Цей процес може бути перспективним, поточним або оперативним, залежно від часового ракурсу та рівня деталізації даних. Щодо обсягів, аналіз може бути тематичним, фокусуючись на конкретних цілях, локальним - асоційованим з певними підрозділами, або комплексним, який охоплює усі аспекти діяльності підприємства.

Інформаційна база для такого аналізу включає бухгалтерські звіти, їх додатки та інші облікові документи за відповідний період часу. Аналіз грошових потоків допомагає оцінити вплив цих потоків на фінансовий стан підприємства шляхом використання показників ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості.

Результати аналізу використовуються для планування та оптимізації грошових потоків, що дозволяє підприємству краще розуміти, як керувати фінансовими ресурсами для досягнення бажаних цілей.

Планування грошових потоків - це процес, який визначає обсяги коштів, що входять та виходять з підприємства, з урахуванням різних видів діяльності, часових рамок і цілей використання. Його мета - забезпечити гармонізацію між надходженнями та витратами, щоб зберегти фінансову стійкість підприємства.

Під час планування створюється оптимальне управління грошовими потоками. Це означає встановлення такого балансу між вхідними та вихідними потоками коштів, між умовами та шляхами їх залучення та використання, який сприяє досягненню найкращих результатів діяльності (мінімізації витрат та максимізації прибутку).

Контроль над надходженням та використанням грошових коштів є системою спостереження та перевірки цих процесів для виявлення відхилень від заданих параметрів. Як одна з ключових функцій управління, контроль є необхідним для об'єктивного орієнтування. Він спрямовує управління відповідно до установлених стандартів, коригуючи поведінку керованого об'єкта.

Сутність та важливість контролю за грошовими потоками полягає в тому, що управлінський суб'єкт перевіряє виконання запланованих параметрів формування грошових фондів, напрямів їх використання та відповідність між надходженнями та витратами у встановлені строки. Він блокує відхилення від заданої стратегії та, виявивши порушення, сигналізує про необхідність коригування системи управління. Таким чином, контроль є засобом отримання

інформації про грошові потоки через канали зворотного зв'язку, відображаючи результати управлінського впливу на об'єкт управління.

У керуванні грошовими потоками облік виступає як кінцева стадія, що включає визначення, реєстрацію та класифікацію інформації про грошові надходження та витрати для отримання остаточних даних, які відображають фінальний результат. Ці результати фіксуються у звітності. Таким чином, облік як кінцева стадія в циклі управління одночасно стає початковою для наступного етапу. Облік та звітність утворюють інформаційну базу для подальшого аналізу грошових потоків за відповідний період.

Отже, наведені методи управління грошовими потоками є не лише окремими етапами у процесі керування, але також взаємопов'язаними складовими цілого управлінського циклу.

Ефективність управління грошовими потоками визначається гармонізацією приходів і витрат, підтримкою стійкості фінансів підприємства і включає такі компоненти:

- визначення мінімального рівня грошових коштів, необхідних для покриття поточних операцій; постійний моніторинг грошових надходжень від продажів;
- вирівнювання коливань у приходах і виплатах для запобігання платіжним проблемам у певні періоди;
- оптимізація системи розрахунків з постачальниками і клієнтами, тобто управління політикою комерційних кредитів і умовами відстрочення платежів;
- вибір напрямків використання вільних коштів для запобігання втрат від інфляції та пропущених можливостей інвестування;
- прискорення оборотності грошових коштів через застосування організаційно-економічних заходів.

Практичне втілення цих аспектів управління грошовими потоками дозволяє досягти компромісу між необхідністю зберігання певного рівня готівки для забезпечення ліквідності та бажанням ефективно інвестувати вільні кошти для отримання прибутковості.

Грошові кошти відіграють ключову роль у функціонуванні будь-якої організації. Ефективне управління ними є критично важливим для забезпечення стабільного розвитку підприємства. Оцінка та контроль грошових потоків сьогодні є необхідними елементами для здійснення ефективного фінансового планування. Важливо забезпечити баланс між вхідними та вихідними потоками грошей, а також узгодити їх з інвестиційною, операційною та фінансовою стратегією підприємства.

Ефективне управління грошовими потоками дозволяє досягти як поточних, так і довгострокових цілей підприємства, включаючи стабілізацію виробничої діяльності та виконання фінансових зобов'язань перед кредиторами. Це передбачає оптимізацію чистого грошового потоку, збалансованість руху коштів та узгодження їх формування.

Неправильне управління грошовими потоками може призвести до проблем з ліквідністю, порушення термінів оплати праці та матеріалів, погіршення відносин з контрагентами та накладення додаткових фінансових обтяжень перед банками та кредиторами. Тому важливо мати ефективну систему управління грошовими потоками для забезпечення стабільності та успішного функціонування підприємства.

Управління грошовими коштами полягає у вживанні необхідних заходів для підтримання належного рівня готівки для задоволення операційних та капітальних вимог і отримання максимального доходу за короткостроковими інвестиціями спільної готівкової грошової одиниці. Хороша програма управління грошовими коштами є дуже важливим компонентом загального фінансового управління господарської одиниці [14].

У світовій практиці сучасне управління грошовими потоками будується на таких теоретичних моделях, як модель В. Баумоля, модель Міллера–Орра, модель Б. Стоуна і метод імітаційного моделювання або статистичних випробувань[4].

Модель В. Баумоля ґрунтується на використанні у своїй моделі оптимальної партії замовлення Ця модель спрямована на оптимізацію

управління грошовими коштами підприємства. Вона включає в себе розподіл доступних коштів на дві категорії: готівкові грошові засоби та високоліквідні цінні папери. Основна ідея полягає в тому, щоб утримувати достатній рівень готівкових коштів для покриття витрат, використовуючи високоліквідні цінні папери як інвестиційний інструмент для генерації прибутку. Передбачається, що підприємство спочатку має достатній запас коштів, який і є джерелом для покриття витрат, всі вхідні грошові потоки перетворюються на короткострокові фінансові вкладення – цінні папери, як тільки залишок грошових коштів стає нижче установленого рівня, підприємство починає продавати цінні папери до досягнення оптимального рівня залишку грошових коштів [15].

Оскільки характер витрат більшості підприємств нерівномірний, то без попереднього аналізу структури витрат із позицій їх розподілу в часі і за обсягами й у разі наявності нерівномірності – забезпечення умов для її регулювання шляхом оплати витрат різних видів із різних банківських рахунків, тобто модель Баумоля вимагає уточнення. Але у цілому дана модель проста і достатньо прийнятна для підприємств, грошові доходи яких стабільні і прогнозовані [16].

Сутність моделі Міллера–Орра – полягає у тому, що використовується певний розмір страхового запасу і нерівномірність у надходженні та витрачанні грошових коштів для залишку грошових активів. Якщо мінімальна межа для формування залишку грошових активів приймається на рівні страхового залишку, тоді максимальна межа може затверджуватися на рівні трикратного розміру страхового залишку. Повинні виконуватися такі умови:

1. «Якщо залишок грошових активів досягає максимального значення (верхньої межі свого «коридору»), тоді зайві кошти (по відношенню до середнього залишку) переводяться на резерв, тобто інвестуються в короткострокові фінансові інструменти.

2. За умови, якщо залишок грошових активів досягає мінімального значення (нижньої межі свого «коридору»), тоді здійснюється поповнення грошових коштів за рахунок продажу частини короткострокових фінансових

інструментів та відбувається залучення короткострокових банківських кредитів та інших джерел» [17].

Якщо середній залишок грошових активів перевищує мінімальне значення на одну третину та залишається нижче максимального на дві третини, він не розташований посередині між цими значеннями. В такому випадку, за цією логікою, рівень можливих втрат доходів внаслідок утримання грошових коштів буде меншим.

Успішна реалізація напрямів оптимізації грошових потоків на підприємницькому рівні вимагає проведення відповідних заходів й у загальнодержавному масштабі. З тих, що сприятимуть оптимізації грошових потоків, а отже, активізації підприємництва, можна запропонувати такі заходи:

- удосконалення фіскальної політики, зокрема зниження податкового тиску та максимальне спрощення процедур податкового адміністрування;
- модернізація та структурна перебудова виробничого потенціалу, зниження його енерго– та матеріаломісткості;
- створення необхідних умов для легалізації коштів «тіньових» капіталів;
- підтримка виробництва за рахунок стимулювання споживчого попиту населення, розширення частки платоспроможності внутрішнього ринку [18].

Використання сучасних моделей управління грошовими потоками вимагає стійких умов у господарюванні та високих витрат. Вітчизняні економічні реалії не дозволяють просто застосовувати західні підходи до цього. Є потреба адаптувати методологію формування бюджету до специфіки підприємств, використовуючи новітні наукові досягнення.

Важливим фактором у керуванні грошовими потоками залишається планування. Ефективне використання фінансових ресурсів потребує уважного планування. Україна, подібно до інших країн СНД, все більше переходить від планування до прогнозування, установлюючи цільові показники, які не є обов'язковими для досягнення. Паралельно з цим використовується індикативне планування - система рекомендацій, які не є обов'язковими для підприємств у ринкових умовах. Це включає в себе норми та стандарти, податки та пільги,

бюджетні асигнування та дотації, кредити та їх умови, ціни, квоти, ліцензії, цінні папери тощо.

Світовий досвід розвинених країн підтверджує тезу про те, що планування можна замінити прогнозуванням лише в умовах країни, в якій успішно функціонує економіка і загальний економічний стан стабільний. Якщо економіка в кризі, з якої необхідно вийти, то одним із головних шляхів є застосування планування [19].

Це підтверджує досвід розвинутих країн Латинської Америки, Південної Кореї, Таїланду, Тайваню та ін. Робота підприємств країн Англії, Франції та Німеччини показує, що постійний облік і чіткий контроль над діяльністю підприємства повинні бути систематичними протягом року і тоді найбільш ефективно будуть використовуватися грошові потоки. Якщо не налагодити економічні показники діяльності підприємства належним чином, то вони втрачають свою об'єктивну основу та економічне значення і перестають бути важелями управління. Лише належний контроль над річними даними дасть змогу виправити помилки, які мали місце протягом року [20].

Вивчаючи зарубіжний досвід управління грошовими потоками підприємства, зокрема французьких, німецьких та англійських компаній, можна виділити чотири основні чинники впливу на формування та управління структурою грошових коштів суб'єктів господарювання:

- ризиковість;
- фінансова гнучкість;
- податкова ситуація;
- управлінський консерватизм [20].

Поряд із теоретичними моделями існує низка моделей для організації фінансів підприємства, тобто фінансових ресурсів підприємства: англосаксонська, континентально-європейська та азійська моделі [21].

Звісно, основний упор тут робиться на значенні управління грошовими потоками порівняно з традиційним аналізом ефективності підприємства на основі показників рентабельності та прибутковості. Управління грошовими

потоками дозволяє краще оцінювати рух грошових коштів у компанії, аналізувати їхню динаміку та визначати можливості для внутрішнього фінансування.

Крім того, важливо враховувати джерела формування грошових коштів для підприємства. Тут згадуються різні джерела, такі як накопичення населення, кредити під власний капітал, кредити від страхових компаній. Ці ресурси можуть стати додатковим фінансуванням для розвитку компанії.

Звідси випливає, що управління грошовими потоками виступає ключовим фактором для прискорення обігу капіталу в підприємстві. Воно необхідне для короткострокового та стратегічного планування, збереження фінансової стійкості та раціонального використання активів та джерел фінансування.

Отже, підприємство, що діє на ринкових умовах, має за мету забезпечити безперервний рух грошових коштів, що гарантуватиме функціонування його основної діяльності, вчасну оплату зобов'язань та соціальний захист працівників. Аналіз грошових потоків дозволяє визначити їхню динаміку та можливість внутрішнього фінансування.

1.3. Ефективність управління грошовим обігом підприємства

Раціональне управління грошовими потоками в сучасних умовах дозволяє вирішити головне завдання підприємства - підвищення ефективності його функціонування, та, водночас, забезпечує фінансову рівновагу та безперебійність діяльності підприємства, прискорює капіталообіг, знижує ризик неплатоспроможності та дозволяє отримати вищі прибутки.

Велику увагу до управління грошовими потоками обумовлено необхідністю ефективного управління оборотним капіталом (оцінки короткострокових потреб у наявних грошах та управління запасами); планування часових параметрів капітальних витрат, управління капітальними потребами (фінансування за рахунок власних коштів або кредитів банку); управління витратами та їхньою оптимізацією для більш раціонального

розподілу ресурсів підприємства у процесі виробництва та управління економічним зростанням.

Підтримка фінансової рівноваги та забезпечення збільшення основного показника – вартості підприємства є запорукою економічного зростання підприємства. Тому аналіз ефективності управління грошовими потоками є першочерговим та досить актуальним.

Важливий внесок у розробку управління грошовими потоками підприємств зробили такі вітчизняні економісти, як Бланк І., Бочаров В., Василик О., Невмежицький Я., Поддєрьогін А., а також зарубіжні учені, такі як: Бертонеш М., Брігхем Ю., Дж. Ван Хори, Койлі Б., Коласс Б. та ін.

Необхідність управління грошовими потоками підприємства на даному етапі розвитку обумовлюється тим, що в умовах ринкового господарювання є важливі чинники, що зумовлюють темпи розвитку підприємства - обсяг і структура грошових ресурсів підприємства.

За сучасного стану розвитку економіки істотно впливає на рівень ефективності суб'єкта господарювання саме управління грошовими потоками, оскільки забезпечує безперебійність і скорочення фінансового й операційного циклів, поточну і абсолютну ліквідність, а також знижує платоспроможності.

За словами Поддєрьогіна А.М., «управління грошовими потоками - одна з найголовніших функцій фінансового менеджменту підприємства. Для ефективного управління фінансами менеджери повинні розуміти функціональні особливості бізнесу компанії. Непрофесійне управління грошовими потоками може призвести до появи непередбачених збитків, або до втрати альтернативних можливостей.» [12].

Сутність ефективного управління грошовими потоками на підприємстві визначається за допомогою наступних чинників:

1. Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах. Грошовий потік можна представити як систему "фінансового кровообігу" господарського організму підприємства.

2. Фінансова рівновага забезпечує ефективне управління грошовими потоками.

3. Правильне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства.

4. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє скоротити потреби підприємства в позиковому капіталі. Активно управляючи грошовими потоками, можна забезпечити більш раціональне й заощадливе використання власних фінансових ресурсів, сформованих із внутрішніх джерел, знизити залежність темпів розвитку підприємства від позикового капіталу.

5. Управління грошовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення збільшення обороту капіталу підприємства.

6. Зниження ризику неплатоспроможності підприємства відбувається безпосередньо за допомогою ефективного управління грошовими потоками. Навіть у підприємств, що успішно здійснюють свою діяльність і отримують необхідну для розвитку суму прибутку, неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі. Синхронізація надходження і виплат коштів, що відбувається безпосередньо в процесі управління грошовими потоками підприємства, дозволяє усунути фактор неплатоспроможності.

7. Активні форми управління грошовими потоками дають можливість підприємству отримувати прибуток, створений його грошовими активами.

У практиці існують положення щодо організації ефективності управління грошовими потоками підприємства:

- грошові потоки не можуть утворюватися в результаті пасивної економічної поведінки підприємства;
- грошові потоки є невід'ємною частиною фінансового та операційного циклів, що в свою чергу вимагає погодження фінансових питань між усіма ланками керування фінансами підприємства;
- управління грошовими потоками потребує відповідного інформаційного доповнення системи для прийняття управлінських рішень;

- однозначність трактування прийнятих фінансових рішень, змістовне доведення їх до виконавців та надання адекватного зворотного зв'язку – моніторингу, перегляду та корегування фінансових рішень - є невід'ємним положенням управління грошовими потоками [22].

Управління грошовими потоками передбачає реалізацію наступних дій:

1. Активна економічна поведінка. Підприємство повинно активно керувати своїми фінансами, створюючи грошові потоки через свою діяльність, а не чекаючи на їх утворення випадковим чином. Це означає активне ведення бізнесу з урахуванням стратегій фінансового управління.

2. Інтегрованість фінансових аспектів. Грошові потоки є складовою частиною фінансових та операційних циклів підприємства. Управління ними потребує узгодження між усіма відділами та процесами, які стосуються фінансів.

3. Інформаційне забезпечення для прийняття рішень. Для ефективного управління грошовими потоками необхідна відповідна інформаційна база, яка дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо фінансів.

4. Однозначність, виконання та зворотний зв'язок. Рішення, прийняті у фінансовій сфері, мають бути чіткими, виконуваними та мати механізми зворотного зв'язку для моніторингу та коригування. Це важливо для ефективного контролю та вдосконалення фінансової стратегії.

Врахування цих положень допомагає підприємствам створювати більш стійкі та ефективні стратегії управління грошовими потоками, що в свою чергу сприяє стабільності та успішності в їх фінансовій діяльності.

Управління грошовими потоками є важливим фактором прискорення обороту капіталу підприємства. Це відбувається за рахунок скорочення тривалості операційного циклу, більш економного використання власних фінансових ресурсів і зменшення потреби в позикових джерелах грошових коштів. Отже, ефективність роботи підприємства повністю залежить від організації системи управління грошовими потоками. Дана система створюється для забезпечення виконання короткострокових і стратегічних

планів підприємства, збереження платоспроможності і фінансової стійкості, більш раціонального використання його активів і джерел фінансування, а також мінімізації витрат на фінансування господарської діяльності [24].

За фінансовими потоками на підприємствах не ведеться системного обліку, тому це негативно впливає на наявність грошових ресурсів підприємства: інформація, що наводиться у звітності про рух грошових коштів охоплює всі види фінансового забезпечення підприємства і може бути використана в управлінні рухом грошових коштів; науково-технічний прогрес суспільства, який охоплює також і галузь інформаційних систем і технологій, дає можливість створити інтегровану інформаційну систему, що забезпечить управління оперативною, достовірною аналітичною інформацією про фінансово-господарську діяльність підприємства. Наведені вище фактори дозволять покращити результати фінансово-господарської діяльності в цілому і управління грошовими коштами зокрема [25].

Високий рівень синхронізації надходжень грошових коштів за обсягом і в часі дозволяє знизити реальну потребу підприємства в поточному та страховому залишках грошових активів, які обслуговують основну діяльність, а також резерв інвестиційних ресурсів для здійснення реального інвестування [26].

На стадії оперативного управління синхронізація грошових потоків здійснюється за допомогою складання і виконання платіжного календаря, що відображає конкретні терміни, обсяги, джерела надходжень і напрями витрачання грошових коштів [27].

Основою управління є наявність оперативної і достовірної облікової інформації, що формується на базі бухгалтерського та управлінського обліку. Інформація надходить з різних джерел, її збір і систематизація повинні бути налагоджені з особливою ретельністю, оскільки запізнення і помилки при наданні інформації можуть привести до серйозних наслідків для всієї компанії в цілому. При цьому кожне підприємство самостійно визначає формат надання, періодичність збору інформації, схему документообігу [28].

Управління як важливий складник планування – це дуже складна і трудомістка робота кожного керівника підприємства, оскільки йому щодня необхідно приймати безліч управлінських рішень щодо розподілу і використання грошових коштів, а також ефективно спрямовувати грошові потоки[29].

Отже, основу успішного функціонування будь-якого підприємства становлять грошові потоки, що виникають в результаті його різноманітних операційних, фінансових та інвестиційних дій. У сучасному бізнес-середовищі керівники підприємств відчують потребу в постійному зростанні й збалансуванні обсягу та структури грошових ресурсів. Наявність добре організованої системи управління грошовими потоками дозволяє підвищити якість виробництва та ефективність підприємства. Від ефективності цього процесу залежить не лише фінансова стабільність у даному періоді, а й можливість подальшого розвитку та досягнення фінансового успіху у майбутньому.

Висновки до розділу 1

1. Управління грошовими потоками – один із найважливіших сегментів фінансової роботи на підприємстві, від ефективності організації якого залежать як поточні результати діяльності, так і майбутні темпи розвитку господарюючого суб'єкта

2. Велику увагу до управління грошовими потоками обумовлено необхідністю ефективного управління оборотним капіталом (оцінки короткострокових потреб у наявних грошах та управління запасами); планування часових параметрів капітальних витрат, управління капітальними потребами (фінансування за рахунок власних коштів або кредитів банку); управління витратами та їхньою оптимізацією для більш раціонального розподілу ресурсів підприємства у процесі виробництва та управління економічним зростанням.

3. Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства важливо дотримуватися таких рекомендацій: узгоджувати

стратегічні цілі підприємства з його фінансовими можливостями; планувати довгострокові та короткострокові шляхи розвитку підприємства; забезпечити оптимізацію грошових потоків та їх ефективне фінансування; здійснювати постійний контроль над розподілом грошових коштів; формувати резервні джерела фінансування; підвищувати рівень залучення інвестицій до підприємства.

4. Наявність добре організованої системи управління грошовими потоками дозволяє підвищити якість виробництва та ефективність підприємства. Від ефективності цього процесу залежить не лише фінансова стабільність у даному періоді, а й можливість подальшого розвитку та досягнення фінансового успіху у майбутньому.

РОЗДІЛ 2

СТАН І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Державне підприємство "Дослідне господарство Панфільської дослідної станції Національного наукового центру" Інституту землеробства національної академії аграрних наук України" було в складі Панфільської дослідної станції як структурний підрозділ з 1963 року, а починаючи з 2003 року, згідно з наказом по НААН, функціонує самостійним державним підприємством.

Його юридична адреса: Україна, 07750, Київська область, Яготинський район, село Панфили, вулиця Центральна, будинок 2. Скорочена назва господарства - ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН».

Організаційно-правова форма господарювання – державне підприємство, орган управління – Національна академія аграрних наук, форма власності – загальнодержавна власність, форма фінансування – госпрозрахунок.

Підприємство має самостійний баланс, поточний та спеціальні рахунки в банківських установах м. Харкова. Зареєстроване в Харківському обласному управлінні статистики: Ідентифікаційний код ЄДРПОУ 05460373. Фінансові ресурси підприємства формуються за рахунок: виручки від реалізації продукції, робіт, послуг, інших операцій, за рахунок кредиторів, а також інших джерел. Чистий прибуток підприємства утворений після сплати податків та інших обов'язкових платежів, залишається в його розпорядженні.

Основними завданнями дослідного господарства є матеріальне забезпечення виконання науковими установами державних науково-дослідних програм, впровадження наукових розробок у виробництво. Разом з тим, дослідне господарство в регіоні своєї діяльності забезпечує посівним матеріалом вищих репродукцій пшениці озимої і ярої, сої сортів різної стиглості, кукурудзи, багаторічних трав, створену мережі ННЦ «Інститут

землеробства НААН» та Національної академії аграрних наук України для фермерських господарств та приватних підприємств, які мають в своєму використанні різну кількість сільськогосподарських земель.

Дослідне господарство є також базовим підприємством для виробничої перевірки і впровадження завершених наукових розробок у сільськогосподарське виробництво Панфільською дослідною станцією, відділів ННЦ «Інститут землеробства НААН» та інших наукових установ НААН. Для пропаганди наукових досягнень в дослідному господарстві щорічно організовуються семінари, виставки для спеціалістів сільськогосподарського профілю.

Державне підприємство Дослідне господарство Панфільської дослідної станції є прикладом для отримання високих врожаїв сільськогосподарських культур. Зокрема, в умовах запровадження енергозберігаючих і ресурсощадних технологій воно щорічно отримує 6-7 т/га пшениці озимої, зерна кукурудзи 8-10 т/га, насіння сої без ГМО 2,5- 3 т/га тощо. Завдяки цьому воно є високоприбутковим державним підприємством і забезпечує отримання 15-20 тис. грн. прибутку з га.

Ефективність його діяльності проявляється в розвитку населених пунктів та сільських територій. Господарство постійно дбає про розвиток громади та кожного жителя зокрема.

Значна увага приділяється охороні навколишнього середовища та ґрунтів. Помірне внесення добрив та пестицидів забезпечує таку охорону та отримання високоякісної екологічно безпечної продукції.

З 07.03.2023 року підприємство очолює Борисенко Володимир Іванович.

Виживання підприємства залежить від його здатності знаходити споживача і задовольняти його попит. Споживачами продукції ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» є сільгоспвиробники зернових і олійних культур та працівники господарства. Продукція господарства реалізовується на оптових, роздрібних та оптово-роздрібних ринках. Основною продукцією, яка йде на реалізацію є зернові, зернобобові та технічні культури.

До групи фінансових посередників входять банки, кредитні та страхові компанії й інші організації, котрі допомагають фінансувати угоди і страхують від ризиків. Що стосується ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», то воно працює з таким банком, як АТ КБ «ПриватБанк».

Для того, щоб мати більш чітке уявлення про дане підприємство необхідно вивчити показники розміру підприємства, його спеціалізацію, показники платоспроможності та ліквідності балансу.

Продукція, яку виробляє досліджуване підприємство за якістю є конкурентоздатною, але нестабільна економічна і політична ситуація, що склалися в нашій країні не дозволяють підприємству успішно функціонувати в умовах конкуренції, що склалися на ринку.

Розміри сільськогосподарського підприємства та його організаційна структура впливають на впровадження сучасної техніки, наукової організації праці, підвищення її продуктивності, рівень собівартості продукції.

Спеціалізація сільського господарства – це переважний розвиток однієї або кількох галузей у виробництві товарної продукції в окремих господарствах, областях, районах, регіонах. Розвиток цих галузей і виробництво відповідних продуктів визначають виробничий напрямок сільського господарства.

Спеціалізуючись на виробництві окремих видів товарної продукції, необхідної для розвитку економіки країни, господарства беруть безпосередню участь в суспільному поділі праці. Процес спеціалізації характеризується зосередженням засобів виробництва і робочої сили сільськогосподарських підприємств на виробництві окремих видів товарної продукції з урахуванням природних і економічних умов. З розвитком продуктивних сил сільського господарства процес суспільного поділу праці вдосконалюється і поглиблюється. Щоб підвищити продуктивність праці, потрібна спеціалізація виробництва певного продукту, виділення його в окреме виробництво. У процесі поглиблення спеціалізації значно вдосконалюється сільськогосподарське виробництво, і ці позитивні зміни сприяють підвищенню

економічної ефективності як окремих галузей, так і сільського господарства в цілому.

Виробничий напрямок підприємства визначимо за даними таблиці 2.1. «Склад і структура сільськогосподарської товарної продукції ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН».

Таблиця 2.1

Склад і структура сільськогосподарської товарної продукції
ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»

Показники	Роки					
	2020		2021		2022	
	тис. грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Продукція рослинництва, всього	22158	98,6	36760	96,9	32712	99,3
Зернові і зернобобові (без кукурудзи)	14060	62,5	17448	46,0	17079	51,8
Озимі зернові	9328	41,5	12953	34,2	12380	37,6
Пшениця озима	8948	39,8	12547	33,1	11485	34,9
Інші зернові	380	1,7	406	1,1	895	2,7
Ярові зернові (без кукурудзи)	1680	7,5	2751	7,3	2856	8,7
Пшениця яра	555	2,5	554	1,5	1480	4,5
Ячмінь ярий	902	4,0	842	2,2	1066	3,2
Гречка	120	0,5	1079	2,8	180	0,5
Просо	13	0,1	66	0,2	50	0,2
Інші ярі	90	0,4	210	0,6	80	0,2
Зернобобові	3052	13,6	1744	4,6	1843	5,6
Кукурудза	1912	8,5	4340	11,4	2322	7,0
Соняшник	5563	24,7	14007	36,9	12756	38,7
Соя	623	2,8	965	2,5	555	1,7
Послуги рослинництві і тваринництві	324	1,4	1164	3,1	235	0,7
Усього товарної продукції	22482	100,0	37924	100,0	32947	100,0

Як видно з даних цієї таблиці, головна увага приділяється вирощуванню зернових та зернобобових культур (без кукурудзи), питома вага яких в структурі товарної продукції у 2022 році становить 51,8%. Найбільшу перевагу при вирощуванні зернових та зернобобових культур в господарстві віддають вирощуванню озимій пшениці та пшениці ярій, питома вага яких у 2022 році становила відповідно 37,6% і 4,5%. Друге місце посідає соняшник, частка якого

збільшилася у звітному році і становила 38,7%.

У 2022 році підприємство додатково надавало послуги у галузі рослинництва, сума яких склала 235 тис.грн. або 0,7 % товарної продукції.

Аналіз структури товарної продукції свідчить, що ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» є вузькоспеціалізованим підприємством з надання послуг по забезпеченню сортового насіння.

Спеціалізація виробництва у сільськогосподарських підприємствах характеризується багатьма показниками, основним з яких є структура товарної продукції. Додатковими показниками спеціалізації виробництва є: структура виробленої валової продукції; структура засобів виробництва, капітальних вкладень; структура посівних площ та ін.

Коефіцієнт спеціалізації розраховується за формулою:

$$K_c = 100 / (ПВ * (2i - 1)), \text{ де}$$

K_c – коефіцієнт спеціалізації;

$ПВ$ – питома вага виручки за кожний вид продукції від загальної виручки від реалізації;

i – порядковий номер галузі у ранжируваному ряді за її часткою.

Процес спеціалізації виробництва відбувається безперервно, і всі сільськогосподарські підприємства постійно поглиблюють свою спеціалізацію.

Рівень спеціалізації найповніше характеризується питомою часткою окремих галузей в структурі товарної продукції підприємства. Він дає змогу виявити ті види продукції, з якими підприємство вступає в суспільний поділ праці. Спеціалізацію певною мірою характеризує структура валової продукції, структура виробничих і трудових затрат, структура виробничих

Спеціалізація – динамічний процес, який постійно розвивається й удосконалюється, але підхід до нього повинен бути виваженим, з детальним урахуванням особливостей виробництва.

Розрахунок коефіцієнтів спеціалізації наведено в таблиці 2.2.

Проаналізувавши дані таблиці, можемо сказати, що підприємство є вузькоспеціалізованим, про це свідчать значення коефіцієнта спеціалізації.

Таблиця 2.2

Розрахунок індексу спеціалізації ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»
за 2021–2022 рр.

Вид продукції	2021					2022				
	Реалізація		Пор. №, щодо пито- мої ваги (і)	2і-1	ІВ* (2і-1)	Реалізація		Пор. №, щодо пито- мої ваги (і)	2і-1	ІВ* (2і-1)
	тис. грн	Питома вага (ІВ)				тис. грн	Питома вага (ІВ)			
Зерно	21788	57,5	1	1	57,5	19401	58,9	1	1	58,9
Соняшник	14007	36,9	2	3	110,8	12756	38,7	2	3	116,2
Соя	965	2,5	4	7	17,8	555	1,7	3	5	8,4
Послуги	1164	3,1	3	5	15,3	235	0,7	4	7	5,0
Всього по господарству	37924	х	х	х	201,4	32947	х	х	х	188,5
Коефіцієнт спеціалізації	$K = \frac{100}{\sum ІВ*(2і-1)}$				0,496	$K = \frac{100}{\sum ІВ*(2і-1)}$				0,531

Так у 2021 році він був на рівні 0,496, а у 2022 році зріс і становив 0,531. Підприємство займається переважно вирощуванням зернових культур и соняшника, питома вага яких, на 2022 р. складає 58,9% і 38,7% відповідно.

Критерієм оцінки фінансового стану підприємства є його платоспроможність, тобто готовність виконати без затримки першочергові платіжні зобов'язання за рахунок наявних коштів та поточних надходжень від господарської діяльності. Підприємство вважається платоспроможним, якщо сума готівки, дебіторської заборгованості та інших легко ліквідних активів більша або дорівнює першочерговим платіжним зобов'язанням. Розглянемо показники платоспроможності в ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», табл. 2.3.

Як бачимо, коефіцієнт платоспроможності як на початок, так і на кінець року перевищував критичне значення «1» і підприємство було платоспроможне. Коефіцієнт платоспроможності на початок року становив 5,736 на кінець - 5,866. Однак, таке значне перевищення критичного значення дає нам підставу зробити висновок про поліпшення маркетингової політики для того, щоб

завчасно збувати готову продукцію. Такий стан пов'язаний із загальною ситуацією в країні, коли під час війни важко прибутково реалізувати готову продукцію.

Таблиця 2.3

Платоспроможність ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2022р.,
тис. грн.

Показники	Станом на		Зміни (+,-)
	01.01.2022	01.01.2023	
Грошові кошти та їх еквіваленти:	844	649	-195
Готова продукція	16520	20580	+4060
Товари	2	16	+14
Дебіторська заборгованість	3186	1064	-2122
I. Разом платіжних засобів	20552	22309	+1757
II. Разом платіжних зобов'язань	3583	3803	+220
Коефіцієнт платоспроможності	5,736	5,866	+0,130
Перевищення:			
Платіжних засобів	16969	18506	+1537
Платіжних зобов'язань	-	-	-

Необхідність оцінки ліквідності балансу підприємства виникає у зв'язку з визначенням його кредитоспроможності, тобто здатності вчасно розраховуватися за взятими на себе зобов'язаннями.

Ліквідність балансу відображає ступінь покриття зобов'язань підприємства активами, термін перетворення яких у грошові кошти відповідає терміну погашення зобов'язань.

Ліквідність балансу - один із важливих умов стійкого фінансового стану підприємства.

Щоб охарактеризувати ліквідність ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» скористаємося таблицею 2.4.

Для визначення платоспроможності господарства розраховують такі показники: коефіцієнт загального покриття (загальної ліквідності), проміжний коефіцієнт ліквідності, абсолютний коефіцієнт ліквідності.

Таблиця 2.4

Показники ліквідності ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2022р.,
тис. грн.

Показники	Станом на		Зміна(+,-)
	01.01.2022	01.01.2022	
I. Всього ліквідних активів	22655	23374	719
1.1. Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	844	649	-195
1.2. Дебіторська заборгованість	3186	1064	-2122
1.3. Запаси	18625	21661	3036
II. Поточні зобов'язання	3583	3803	220
III. Коефіцієнти ліквідності			
Абсолютний	0,236	0,171	-0,065
Поточний	1,125	0,450	-0,674
Загального покриття	6,323	6,146	-0,177

Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує готовність підприємства негайно ліквідувати короткострокову заборгованість. Його оптимальне значення знаходиться в межах від 0,2-0,35.

За показником абсолютної ліквідності, який коливається у межах від 0,236 на початок року до 0,171 на кінець року, ми можемо стверджувати, що підприємство на початок року було ліквідне, однак його стан на кінець року погіршився і воно стало неліквідне за цим показником.

Поточний (проміжний) коефіцієнт ліквідності показує, яку частину поточних зобов'язань підприємство спроможне погасити за рахунок найбільш ліквідних оборотних засобів – грошових коштів та їх еквівалентів, фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості. Цей показник показує платіжні можливості підприємства щодо погашення поточних зобов'язань за умови своєчасного здійснення розрахунків з дебіторами. Оптимальне значення його від 0,7-0,8.

У досліджуваному господарстві цей показник на початок року відповідає нормі і становить – 1,125, проте на кінець року його значення значно скоротилося і він становив – 0,450, що не відповідає оптимальному значенню.

Коефіцієнт загального покриття (загальної ліквідності) характеризує достатність обігових коштів для погашення боргів протягом року. Цей коефіцієнт дає найбільш загальну оцінку ліквідності активів. Оскільки поточні зобов'язання підприємства погашаються в основному за рахунок поточних активів, для забезпечення нормального рівня ліквідності необхідно, щоб вартість поточних активів перевищувала суму поточних зобов'язань. Якщо значення коефіцієнту покриття менше 1, то це означає, що господарство має не ліквідний баланс, а якщо коефіцієнт ліквідності має значення від 2-2,5, то це говорить про те, що підприємство своєчасно ліквідує свої борги, однак на його рівень впливає галузева належність підприємства, структура запасів, стан дебіторської заборгованості, тривалість виробничого циклу й інші фактори. З даної таблиці видно, що такий показник ліквідності як коефіцієнт загального покриття значно перебільшує норматив, і його значення 6,323 та 6,146 на початок та кінець звітного року відповідно, свідчать про загальну ліквідність підприємства. Проте занадто високе значення цього показника також вказує на нераціональне використання активів, а саме – високі залишки запасів та готової продукції на складі.

Головною метою діяльності кожного господарства являється збільшення прибутку із меншою кількістю понесених витрат для його отримання, а отже і собівартості, слід сказати, що підприємство досягло цього, але не так як хотілось би, зменшення витрат на виробництво призвело до зниження урожайності сільськогосподарських культур, чого необхідно уникати, раціоналізуювши сівозміни.

2.2. Аналіз стану управління грошовим обігом на підприємстві

Ефективна фінансово-господарська діяльність підприємства передбачає наявність дієвої системи управління грошима та грошовими потоками. Організація оптимального руху грошей є важливим критерієм життєздатності та фінансової стабільності господарчого суб'єкта. Процес управління грошовими коштами та їх рухом передбачає аналіз та прогнозування їх

наявності, оцінку механізму залучення та використання, ефективну організацію їх обігу на підприємстві, забезпечення позитивного впливу на результати діяльності.

Гроші – це найважливіший і дефіцитніший економічний ресурс, що має специфічні особливості використання: це і засіб розрахунку, і чинник ліквідності та платоспроможності суб'єкта, і інформаційно-вимірювальний елемент. Абсолютна ліквідність грошових коштів забезпечує можливість їх негайного перетворення в будь-який необхідний для підприємства вид ресурсу. Кожна господарська або фінансова операція, реалізація більшості управлінських рішень пов'язані, перш за все, з надходження або вибуттям грошових коштів. Для організації безперебійного ритмічного виробничого процесу необхідно забезпечити оптимальний прилив грошової маси, у вигляді виторгу від реалізації, отримання кредитів, фінансової підтримки та ін. Тому грошові кошти та грошові потоки підприємств є важливим об'єктом сучасного фінансового менеджменту.

Процес руху та обігу грошей підприємства базується на його взаємодії з зовнішніми суб'єктами ринку: споживачами, постачальниками, фінансовими установами, державними органами та ін. Саме тому, оцінка та управління грошовими потоками підприємства набуває особливого значення і представляє собою складну та багатокомпонентну систему, що охоплює комплекс принципів, цілей, завдань, функцій, методів розробки та реалізації заходів, щодо формування, використання грошових коштів, збалансування цих процесів з метою забезпечення фінансової рівноваги.

Для підприємств аграрного сектору найбільш відчутною проблемою залишається суттєвий дефіцит грошових коштів, що значно обмежує можливості ефективного функціонування та стійкого розвитку. Крім того, сільськогосподарська галузь, завдяки специфіці виробничого процесу (тривалості виробничого циклу), характеризується значною нерівномірністю надходжень та виплат грошей за обсягом, часом та простором. Все це обумовлює ще більшу роль системи управління обігом грошей та грошовим

потоками з метою оптимізації, синхронізації, складання обґрунтованих прогнозів грошових надходжень та виплат.

Грошовий обіг аграрних підприємств, як і сукупний грошовий обіг макrorівня поділяється на безпосередньо грошовий, фінансовий (фіскально-бюджетний) та кредитний. Кожний з них має специфічні характеристики руху грошей. Окремі грошові потоки виникають в процесі грошового обігу. В економічній науковій літературі існують багато теоретичних підходів щодо визначення сутнісної характеристики категорії «грошовий потік». У цілому, під грошовим потоком розуміють сукупність надходжень та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів за визначений період часу, що формуються в процесі діяльності підприємства – основної (виробничо-комерційної), інвестиційної та фінансової. Узагальнене визначення грошового потоку надається у нормативних документах [6,30]. Грошові потоки мають розгалужену класифікацію, яка допомагає деталізувати та структурувати їх аналітичне дослідження.

Особлива роль грошових коштів та їх еквівалентів для функціонування в ринковому середовищі вимагає відповідного інформаційного забезпечення аналітичної роботи. Для цього заповнюється спеціальна форма фінансової звітності – «Звіт про рух грошових коштів», на основі якої оцінюється здатність економічного суб'єкта акумулювати та розподіляти гроші, збалансовувати потоки їх надходження та вибуття. Дослідники підкреслюють об'єктивну потребу більш ширшого аналітичного застосування Звіту про рух грошових коштів в процесі фінансового планування та управління грошовими потоками підприємств [32-35].

У ході проведення ретроспективного аналізу і оцінки грошових потоків може бути використаний Звіт про рух грошових коштів, складений як прямим, так і непрямим методом.

Найпоширенішим є прямий метод, який передбачає відображення у Звіті про рух грошових коштів даних про суми надходження та витрачання грошових коштів за трьома видами діяльності: операційною, інвестиційною та

фінансовою. Таким чином проводиться вертикальний та горизонтальний аналіз руху грошових коштів за видами діяльності.

Переваги аналізу грошових потоків за Звітом про рух грошових коштів, складеним прямим методом:

- дає можливість оцінити загальні суми надходжень і витрат;
- дозволяє виявити основні джерела надходження грошових коштів і напрями їх витрачання;
- дає можливість синхронізувати надходження і витрачання в часі, що дозволяє оцінити достатність коштів для здійснення платежів за поточними зобов'язаннями, інвестиційною діяльністю і додатковим витратам;
- отриману інформацію можна використовувати при формуванні бюджету грошових коштів, а також для побудови перспективного прогнозу грошових потоків.

Основним недоліком даного методу є те, що він не розкриває взаємозв'язок між отриманим фінансовим результатом і зміною величини грошових коштів підприємства.

Аналіз грошових потоків за Звітом про рух грошових коштів, складеним непрямым методом, дозволяє розрахувати дані, які характеризують чистий грошовий потік у звітному періоді, і встановити взаємозв'язок між отриманим прибутком від звичайної діяльності і зміною залишку коштів. Цей метод заснований на перерахунку фінансового результату від звичайної діяльності до оподаткування за допомогою ряду коригувань. При використанні такого звіту слід зважати на те, що чисті грошові кошти, використані у інвестиційній та фінансовій діяльності розраховуються лише за прямим методом.

Перевага аналізу грошових потоків за Звітом про рух грошових коштів, складеним непрямым методом, полягає в тому, що за допомогою даної форми звіту можна виявити залежність між оборотними активами підприємства і фінансовим результатом.

Більшість науковців поділяють думку, що найбільш репрезентативним і доречним для потреб поточного управління грошовими потоками є застосування коефіцієнтного аналізу [32, 36].

Коефіцієнтний метод аналізу грошових потоків дозволяє детально розглянути, як гроші рухаються через підприємство. Наведемо кроки, відповідні алгоритму такого аналізу:

1. Оцінка позитивного грошового потоку. Аналізується, як гроші надходять до підприємства від різних джерел. Порівнюють темпи росту цього потоку з рістом активів, обсягом продажів та фінансовими результатами.

2. Оцінка негативного грошового потоку. Розглядається, як гроші витрачаються підприємством. Вивчається динаміка витрат за різними джерелами.

3. Аналіз структури грошових потоків. Визначається, яке джерело формування грошових потоків має найбільший вплив. Досліджується, як різні джерела співвідносяться між собою.

4. Визначення чистого грошового потоку. Аналізується обсяг чистого грошового потоку та його вплив різних факторів.

5. Коефіцієнтний аналіз. Розраховуються відносні показники для оцінки ефективності використання грошових коштів. Ці показники допомагають визначити, чи достатньо грошових потоків і чи вони використовуються ефективно.

Цей метод дозволяє зрозуміти, як гроші рухаються в підприємстві та чи використовуються ефективно, що є важливим для оцінки фінансової стійкості та ефективності підприємства.

Методика розрахунку коефіцієнтів грошових потоків для аналізу грошових потоків наведені у таблиці 2.5. Джерелами інформації для розрахунку представлених нижче коефіцієнтів є дані фінансової звітності, а саме: ф. № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)», ф. № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» та ф. № 3 «Звіт про рух грошових коштів».

Таблиця 2.5

Методика розрахунку коефіцієнтів грошових потоків

Показник	Методика розрахунку
Коефіцієнт платоспроможності	$\frac{ЗК_{\text{ПР}} + ГК_{\text{Н}}}{ГК_{\text{В}}}$ <p>де $ЗК_{\text{ПР}}$ – залишок коштів на початок року; $ГК_{\text{Н}}$ – надходження грошових коштів за рік; $ГК_{\text{В}}$ – витрачання грошових коштів за рік</p>
Коефіцієнт достатності чистого грошового потоку	$\frac{ЧРК_{\text{ОД}}}{\text{ПП} + \text{СД} + (333)}$ <p>де $ЧРК_{\text{ОД}}$ – чистий рух коштів від операційної діяльності (ф. № 3, р. 3195, гр. 3); ПП – рух коштів на погашення позик (ф. № 3, р. 3350, гр. 3); СД – рух коштів на сплату дивідендів (ф. № 3, р. 3355, гр. 3); 333 – зміна залишків запасів (ф. № 1, р. 1100, гр. 4 – р. 1100, гр. 3)</p>
Коефіцієнт достатності грошових коштів	$\frac{ГК}{ЧД}$ <p>де $ГК$ – середня величина грошових коштів за звітний період; $ЧД$ – чистий дохід від реалізації продукції (товарів робіт послуг) за звітний період</p>
Коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$\frac{ГК_{\text{Н}}}{ГК_{\text{В}}}$ <p>Нормативне значення більше 1</p>
Коефіцієнт ефективності грошових потоків	$\frac{ГК_{\text{Н}} + ГК_{\text{В}}}{ГК_{\text{В}}}$
Коефіцієнт Бівера	$\frac{ЧП + Ам}{ДЗ + ПЗ}$ <p>де $ЧП$ – чистий прибуток; $Ам$ – амортизація; $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання; $ПЗ$ – поточні зобов'язання</p>
Коефіцієнт якості виручки	$\frac{ЧРК_{\text{ОД}}}{ЧД}$
Коефіцієнт рентабельності притоку грошових коштів	$\frac{ЧП}{ГК_{\text{Н}}}$
Коефіцієнт рентабельності відтоку грошових коштів	$\frac{ЧП}{ГК_{\text{В}}}$

Джерело [33,34,36,37]

Досить інформативним показником платоспроможності вважається коефіцієнт Бівера, який розраховується по потоку грошових коштів (сума чистого прибутку та амортизації), однак не враховує зміни величини дебіторської заборгованості як фактору впливу на надходження грошових коштів. Нормативне значення даного коефіцієнта становить 0,4–0,45[31].

Між грошовими потоками, фінансовими результатами діяльності та фінансовим станом підприємства існує тісний взаємозв'язок. Грошові потоки,

наряду з показниками прибутковості є індикаторами поточного та майбутнього фінансового становища. Джерелом прибутку виступає основна (операційна) діяльність агроформувань результатом якої є реалізація виробленої продукції на ринку. При цьому виникає певний грошовий потік на основі еквівалентного обміну, на розмір якого впливають різноманітні фактори: кон'юнктура ринку, цінова політика, способи реалізації, форми розрахунку та ін. Але, дослідниками відмічаються певні розбіжності між наявністю прибутку та грошовим потоком, що пояснюється об'єктивними причинами – організацією бухгалтерського обліку доходів і витрат, змінами у складі оборотних активів підприємства, змінами у залишках дебіторської заборгованості, наявністю витрат майбутніх періодів [41].

Потужний потенціал щодо удосконалення процесів регулювання та управління грошовим потоками має використання спеціальних математичних методів і моделей, на опрацювання яких необхідно спрямовувати подальші дослідження.

Фінансовий стан підприємства будь-якого виду діяльності і форми власності значною мірою залежить від руху грошових коштів та правильного управління грошовими потоками.

Аналіз стану грошових коштів підприємства здійснюється на основі бухгалтерського звіту про рух грошових коштів. Розглянемо методичну послідовність такого аналізу на основі даних, наведених у таблиці 2.6, побудованої за структурою звіту про рух грошових коштів.

Провівши порівняльний аналіз звіту про рух грошових коштів ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2021-2022 роки, можна зробити наступний висновок, що в цілому чистий рух коштів у 2022 році має негативне значення і становить -14 тис.грн.

Такому стану сприяло зменшення надходжень. Так, надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022 році скоротилося порівняно з 2021 роком на 11139 тис.грн, інші надходження – на 2442 тис.грн.

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз звіту про рух грошових коштів
ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2021-2022 рр., тис. грн.

Стаття	2021 р.	2022 р.	Абсолютні зміни(+,-)
Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	48225	37 086	-11 139
Інші надходження	5090	2648	-2442
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	31015	23127	-7 888
Працівникам	6830	8222	+1 392
Відрахувань на соціальні заходи	1951	2215	+264
Зобов'язань з інших податків і зборів (обов'язкових платежів)	4179	6068	+1 889
Інші витрачання	113	116	+3
Чистий рух коштів від операційної діяльності	9227	-14	-9241
Рух коштів у результаті фінансової діяльності			
Чистий рух коштів від фінансової діяльності	-8452	-181	+8271
Чистий рух коштів за звітний період	775	-195	-970

Що стосується витрачань на оплату товарів, то їх вартість зменшилися на 7888 тис.грн., порівняно з попереднім роком. Витрачання на оплату працівників – збільшилось на 1392 тис.грн, відповідно зросли і відрахування на соціальні заходи – на 264 тис.грн., а сума зобов'язань з інших податків – зросла на 1889 тис.грн.

При цьому чистий рух коштів від операційної діяльності зменшився на 9241 тис.грн.

У 2021-2022 роках рух коштів від інвестиційної діяльності не відбувався.

Чистий рух коштів від фінансової діяльності як у 2021 р., так і у 2022 році має негативне значення, однак зріс на 8271 тис. грн.

Таким чином, якість управління підприємством можна охарактеризувати як нестабільну. Тому, що за підсумками 2022 року чистий рух грошових коштів як у результаті операційної, так і фінансової діяльності має від'ємне значення. Це означає, що від операційної діяльності, зокрема від реалізації продукції, підприємство одержує недостатньо грошових коштів, щоб мати можливість інвестувати ці кошти, а також погашати залученні кредити.

Аналіз руху грошових коштів багато в чому сприяє виявленню тенденцій в змінах ліквідності та платоспроможності підприємств та прогнозувати залишок грошових коштів на розрахунковому рахунку для погашення кредиторської заборгованості, виплати дивідендів і додаткового фінансування. Але значення показника грошових потоків може достовірно відобразити фінансовий стан підприємства лише за умови врахування стратегії його розвитку.

Підприємство за останні 3 роки використовує два типи рахунків, це поточні рахунки в національній валюті та рахунок для нарахування і виплати лікарняних в національній валюті.

Платіжно-фінансової дисципліни ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримується. Перевищення ліміту коштів у касі не спостерігається.

2.3. Стан організації розрахунків та порядок розрахункових операцій

Безготівкові розрахунки в своїй цілісній сукупності формують певну систему. Система безготівкових розрахунків є складовою загальної національної грошової системи, в ході становлення ринкових відносин і відповідної трансформації грошової сфери економіки посилюється значення і роль безготівкових розрахунків як важливого самостійного і відособленого об'єкта економічних відносин, а відповідно й окремого предмета дослідження економічної науки.

Спосіб безготівкових розрахунків у широкому розумінні – це економічно і фінансове обумовлений порядок здійснення грошових відносин між постачальником (продавцем) і платником (покупцем). Різні форми економічної організації сфери грошового обороту зумовлюють і різні способи платежу за продукцію. Національний банк України своєю Постановою від 21 січня 2004 року затвердив Інструкцію «Про безготівкові розрахунки в Україні національній валюті». Відповідно до цієї Інструкції, документи, які надаються клієнтом до установи банку в паперовій формі, повинні відповідати зазначеним вимогам. Розрахункові документи по операціях, які здійснюються суб'єктами підприємницької діяльності – юридичними особами, повинні мати відбиток

печатки та підписи відповідальних осіб, які вказані в картці зі зразками підписів і відбитком печатки.

Підприємство, виходячи зі своїх можливостей, може представити до банку розрахункові документи як в паперовій формі, так і у вигляді електронних розрахункових документів (електронних повідомлень) каналами зв'язку.

Спосіб пред'явлення документів до банку передбачається договором на розрахунково-касове обслуговування.

Розрахункові платіжні документи необхідно виписувати з використанням технічних засобів під копіювальний папір в кількості екземплярів, необхідних банку та учасникам розрахунків, виправлення і підчистки в платіжних документах не допускаються. Розрахункові документи приймаються банками до використання без відокремлення їх максимального і мінімального розміру суми на протязі операційного дня, година якого регламентується графіком роботи банку. Платежі з рахунків клієнтів виконуються банками в межах залишків коштів на початок операційного дня.

На всіх екземплярах паперових розрахункових документів банк в обов'язковому порядку в правому верхньому кутку проставляє дату надходження цих документів.

Суть безготівкових розрахунків заключається в тому, що господарські суб'єкти здійснюють платежі один з одним за товарно-матеріальні цінності, надані послуги, а також за фінансовими зобов'язаннями шляхом перерахування платіжних сум з рахунку платника на рахунок покупця або зарахування взаємної заборгованості.

Форми безготівкових розрахунків виражають конкретний спосіб існування, внутрішню організацію змісту системи безготівкових розрахунків. Форми безготівкових розрахунків охоплюють сукупність розрахункових документів, порядок їх оформлення та приймання установами банків, відповідний документообіг. Кожна з форм безготівкових розрахунків характеризується своєю структурою, сукупністю ознак, конкретним

механізмом платежу. Доцільність використання тієї чи іншої форми розрахунків визначається конкретним господарським завданням, змістом і методами розв'язання фінансових проблем господарств.

У сучасних умовах використовуються такі основні форми безготівкових розрахунків: платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення, чеки, акредитиви, платіжні вимоги, векселі, інкасові доручення (рис. 2.1).

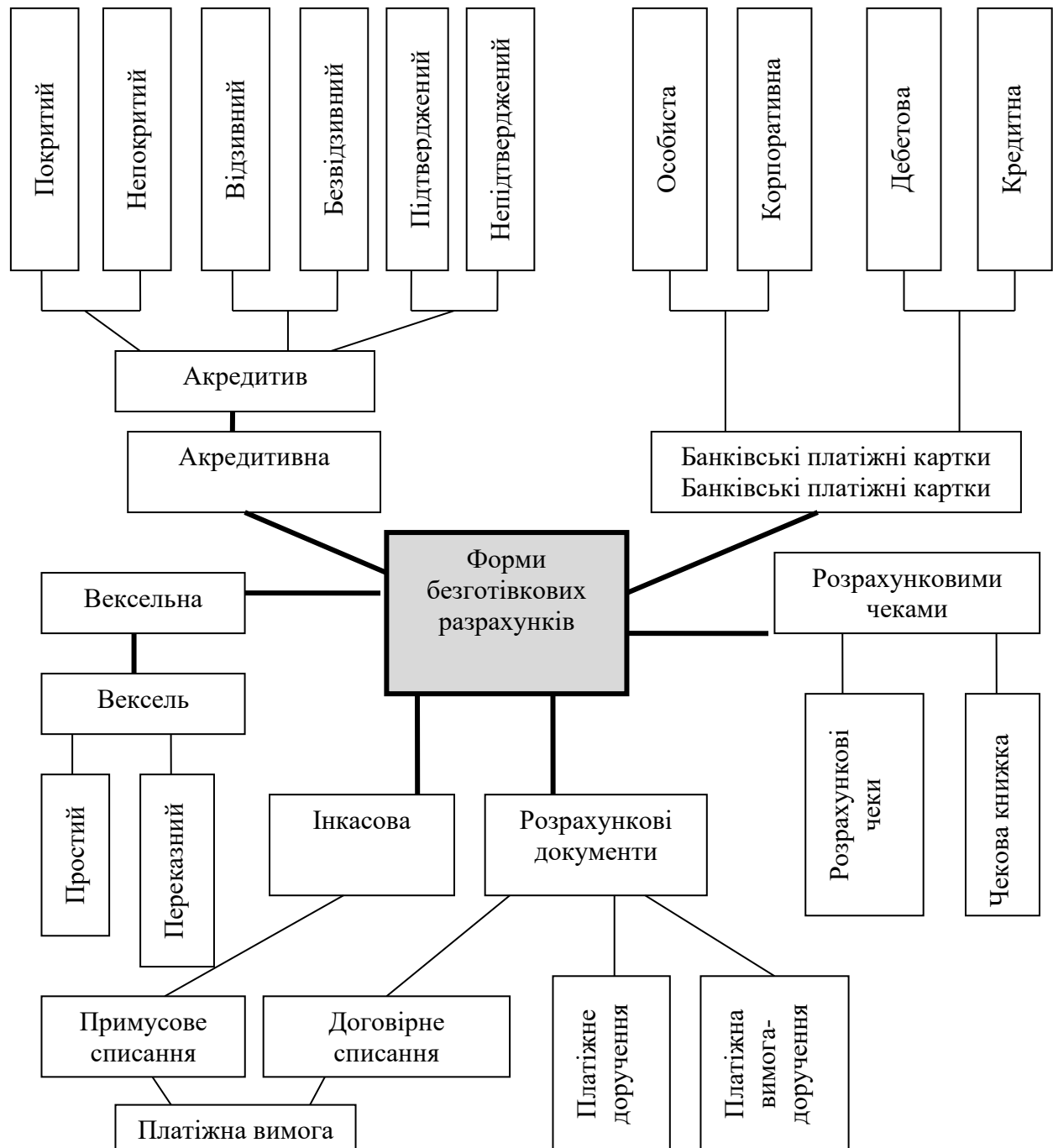

Рис. 2.1. Форми безготівкових розрахунків

Із всіх застосовуваних форм безготівкових розрахунків ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» використовує розрахунки платіжними дорученнями.

Платіжне доручення – це письмове доручення власника рахунка перерахувати відповідну суму зі свого рахунка на рахунок отримувача коштів. Вони забезпечують максимальне наближення строків отримання товарно-матеріальних цінностей і здійснення платежу, прискорюють обертання оборотних коштів; запобігають виникненню кредиторської заборгованості у покупців.

Розрахунки платіжними дорученнями здійснюються також за нетоварними операціями. Це платежі до бюджету, цільових державних фондів; платежі кредитним установам, за банківськими позичками. Платіжне доручення приймає банк тільки в межах коштів на розрахунковому рахунку, крім доручень на перерахування до бюджету сум податків, зборів, обов'язкових платежів і внесків до державних цільових фондів.

Якщо постачальник (отримувач коштів) не має рахунка в банку, то розрахунки між постачальником і покупцем платіжним дорученням неможливі, підприємство може виконати розрахунок гарантованим платіжним дорученням через підприємства зв'язку.

У ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» розрахунки платіжними дорученнями здійснюються за такою схемою (рис. 2.2):

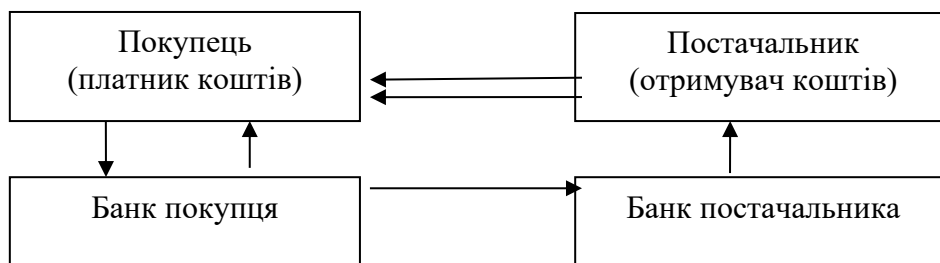

Рис. 2.2. Механізм здійснення розрахунків платіжними дорученнями

1 — постачальник відвантажує продукцію (виконує роботи, послуги); 2 — постачальник виставляє рахунок-фактуру за продукцію, роботи, послуги; 3 — покупець подає до банку, що його обслуговує, платіжне доручення; 4 — банк покупця списує з його рахунка кошти; 5 — банк покупця повідомляє покупця — власника рахунка про списання коштів; 6 — банк покупця передає електронним зв'язком або надсилає платіжне доручення

на відповідну суму до банку постачальника; 7 — банк постачальника (отримувача коштів) зараховує кошти на рахунок постачальника; 8 — банк постачальника повідомляє постачальника про надходження коштів на розрахунковий рахунок випискою з розрахункового рахунка.

Переваги: відносно простий і швидкий документообіг; прискорення руху коштів; можливість використання цієї форми розрахунків за нетоварних платежів.

Недоліки: така форма не гарантує своєчасності платежів, оскільки вона залежить не тільки від платоспроможності покупця, але і від своєчасності подання ним платіжного доручення банку на перерахування засобів. Крім цього, постачальники в цьому випадку не можуть користуватися кредитом під розрахункові документи в дорозі. Тому, підтримуючи інтереси постачальників, банк до неакуратних платників може застосовувати попередню оплату товарів та послуг.

Платіжні вимоги-доручення – це комбінований розрахунковий документ, який складається з двох частин. Верхня частина – вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг. Нижня частина – доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів з його рахунка на рахунок постачальника. Цей розрахунковий документ заповнює постачальник і направляє покупцеві. Покупець, у разі згоди оплатити товар, заповнює нижню частину цього документа і направляє його у свій банк для переказу акцептованої суми на розрахунковий рахунок постачальника. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями можуть бути з акцептом або без акцепту. Платники мають право повністю відмовитись від акцепту платіжної вимоги-доручення, коли товари не було замовлено; коли товари відвантажено не на погоджену адресу; коли вони недоброякісні; коли не погоджено ціну товару [42]. Розрахунок за допомогою платіжної вимоги-доручення здійснюється схемою (рис. 2.3).

Переваги: ця форма розрахунку більше відповідає фінансовим та господарським інтересам постачальників і покупців; зміцнює договірні відносини в господарстві; прискорює оформлення розрахункових документів;

платежі здійснюються за згодою платника після попередньої перевірки розрахункових і товаротранспортних документів постачальника.

Недоліком розрахунків за допомогою платіжних вимог-доручень є відсутність гарантії платежу. Невчасна оплата рахунків підприємствами, відмови від акцепту сповільнюють рух коштів.

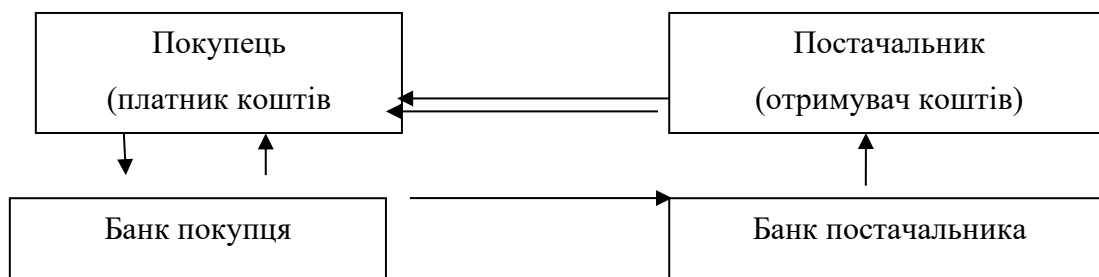

Рис. 2.3. Механізм здійснення розрахунків платіжними вимогами-дорученнями [70]

1 — постачальник відвантажує продукцію покупцеві; 2 — разом з документами на відвантажену продукцію постачальник передає платіжну вимогу-доручення на оплату; 3 — покупець передає платіжну вимогу-доручення в банк, який його обслуговує, для переказу коштів; 4 — банк покупця (платника коштів) списує з рахунка покупця кошти; 5 — банк покупця сповіщає випискою покупця — власника рахунка про списання коштів з його розрахункового рахунка; 6 — банк покупця направляє в банк постачальника платіжну вимогу-доручення; 7 — банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника (отримувача коштів); 8 — банк постачальника сповіщає постачальника (власника рахунка) про надходження коштів на рахунок (випискою з розрахункового рахунка).

Розрахунковий чек — це письмове розпорядження банку власника рахунку, про виплату певної суми грошей пред'явнику чека. Розрахунковий чек, як і платіжне доручення, заповнює платник. Оплата може здійснюватись шляхом перерахування грошей з рахунку чекодавця на рахунок пред'явника або шляхом виплати останньому готівки. В першому випадку чеки називаються розрахунковими, а в другому — грошовими. Розрахункові чеки звичайно виписуються на пред'явника, а грошові — на конкретну особу, тобто вони є іменними.

Грошові чеки застосовуються тільки для отримання підприємствами з рахунків у банківських установах готівки для виплати заробітної плати, премій і винагород, дивідендів, коштів на відрядження, на господарські витрати. Чек як грошовий документ короткострокової дії не має статусу законного платіжного

засобу. Обіг чеків не регулюється законодавством, а визначається потребою комерційного обороту.

Чек може бути оплачений тільки тою особою, яку вказано в ньому (іменний чек); або пред'явником, якщо чек видано на пред'явника. Чекодавець не тільки несе відповідальність за оплату чека банком-платником, а й зобов'язаний забезпечити цей платіж, заздалегідь надавши банку необхідні кошти для покриття своїх чеків. Відповідно до прийнятого Положення про безготівкові грошові розрахунки чеки використовують для розрахунків між юридичними особами, між фізичними та юридичними особами. Заборонено використовувати їх для розрахунків між фізичними особами. Оплата чеків гарантується:

- 1) депонуванням чекодавцем власних коштів на окремому рахунку;
- 2) одержанням банківської гарантії, коли оплата проводиться за рахунок кредиту;
- 3) бюджетними коштами, коли фінансові органи використовують чек для повернення підприємствам лишків за внесеними платежами у бюджет.

Одержаний від платника чек здають в банк протягом 10 днів з моменту виписки. Розрахунок чеком здійснюється за такою схемою (рис. 2.4).

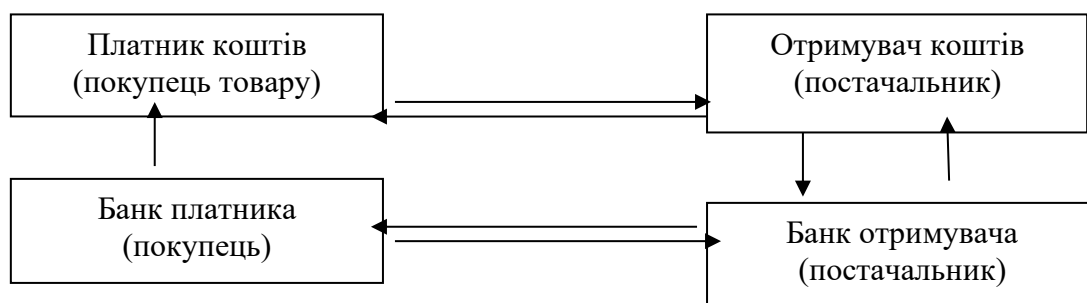

Рис. 2.4. Механізм здійснення розрахунків чеками

1 — постачальник передає товар покупцеві; 2 — покупець передає чек постачальнику; 3 — постачальник передає чек у свій банк; 4 — банк постачальника направляє чек для оплати в банк покупця; 5 — банк платника списує кошти з рахунка покупця товару; 6 — банк платника повідомляє платника про списання коштів; 7 — банк платника переказує банку постачальника відповідні кошти; 8 — банк постачальника зараховує кошти на рахунок постачальника; 9 — банк постачальника повідомляє постачальника про зарахування коштів на його рахунок.

Переваги: відносна швидкість розрахунків і надходження коштів на рахунок постачальника, що сприяє зменшенню дебіторської заборгованості,

гарантія оплати, контроль платника за товарною угодою, наближення оплати і поставки товарів.

Недоліки: недостатня гарантія платежу, оскільки на рахунку чекодавця може не бути потрібних коштів; неможливість розрахунків чеками на велику суму; складність оформлення чека.

Вексельна форма розрахунків – розрахунки між постачальником (отримувачем коштів) і покупцем (платником коштів) з відстрочкою платежу, які оформлюються векселем. Вексель – цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векседавця сплатити після настання строку визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю).

У ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» розрахунки векселями не здійснюються, але ми пропонуємо цю форму розрахунків. Розрахунки векселями зручні тим, що у виникненні потреби у грошах у постачальника, раніше, ніж настане строк сплати по векселю, він може одержати під вексель кредит у банку.

Інкасове доручення (розпорядження) застосовується у випадках стягнення в безспірному порядку сум фінансових санкцій, недоїмки в бюджет із податків, штрафів, нарахованих державними податковими органами.

Звичайні форми безготівкових розрахунків в Україні включають в себе використання пластикових карток, проведення кредитових переказів коштів за рахунками та використання заліку взаємних вимог. Залік взаємних вимог є однією з форм безготівкових операцій, де взаємні зобов'язання боржників та кредиторів компенсуються у рівних сумах, а різниця між ними вирівнюється платежем в загальний рахунок. Ця форма розрахунків застосовується до всіх платежів.

Договірні санкції спрямовані на забезпечення повного й беззаперечного виконання господарських угод. Такі санкції застосовуються у вигляді сплати неустойки, яка визначається у відсотках до суми невиконаного зобов'язання. Банківські (кредитні) санкції застосовуються до підприємств за порушення ними кредитної дисципліни; за незадовільний стан обліку і звітності; нецільове

використання кредитних ресурсів; за несвоєчасне повернення отриманих кредитів. Фінансові санкції застосовуються за порушення суб'єктами господарювання фінансової дисципліни. Штрафні санкції застосовуються державними податковими адміністраціями на підставі матеріалів проведених ними перевірок і подань комерційних банків та інших вказаних вище контролюючих органів.

Наступним кроком нашого дослідження розглянемо канали надходження і використання грошових коштів з поточного рахунку у ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Канали надходження та витрачання грошових коштів з поточного рахунку ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2022 р.

№ п/п	Показники	Сума, грн.
	А. Канали надходження коштів	
1	Внесено на поточний рахунок у банку готівку з каси	2845
2	Надійшли на поточний рахунок кошти від покупців	32734
3	Надійшли на рахунок кошти від від підзвітних осіб	351
4	Надійшли на рахунок кошти від різних дебіторів	1140
5	Надійшли суми окремих осіб в погашення заборгованості по відшкодуванню завданого збитку	19
6	Надходження від відсотків за залишками коштів на поточних рахунках	6
7	Надходження від операційної оренди	42
8	Зараховані на поточний рахунок господарства інші надходження грошових коштів	2600
	Всього	39737
	Б. Канали вибуття коштів з рахунку у банку	
1	Видано з поточного рахунку в касу підприємства	8222
2	Перераховано кошти постачальникам	22696
3	Сплачено податки, збори та інші платежі до бюджету	6068
4	Сплачено банківській установі за розрахунково-касове обслуговування	325
5	Сплачено штрафи, пені, неустойки	50
6	Погашена заборгованість перед соціальними фондами	2215
7	Перерахування авансу підзвітним особам	56
8	Перераховано з поточного рахунку господарства грошові кошти на інші цілі	116
	Всього	39748

В загальному обсязі надходжень переважає виручка від реалізації продукції 32734 тис. грн., а у загальному обсязі витрачання грошових коштів – перераховані кошти постачальникам – 22696 тис. грн.

ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримуються встановлених правил проведення розрахункових операцій і виконання основних принципів здійснення грошових розрахунків. В загальному обсязі розрахунків з контрагентами переважають безготівкові розрахунки і перш за все розрахунки платіжними дорученнями.

Висновки до розділу 2

1. ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН» – вузькоспеціалізоване сільськогосподарське підприємство; головна галузь рослинництва, питома вага якої в структурі товарної продукції у 2022 році становить 99,3 %, спеціалізується галузь рослинництва на виробництві зернових і зернобобових культур (58,8 %).

2. За показником абсолютної ліквідності, який коливається у межах від 0,236 на початок року до 0,171 на кінець року, ми можемо стверджувати, що підприємство на початок року було ліквідне, однак його стан на кінець року погіршився і воно стало неліквідне за цим показником. Інші показники ліквідності свідчать про ліквідність підприємства, проте їх значення перевищує оптимальний рівень, що свідчить про неефективну політику підприємства з реалізації продукції.

3. Фінансовий стан ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» характеризується у 2022 році як платоспроможний. Так, коефіцієнт платоспроможності як на початок, так і на кінець року перевищував критичне значення «1» і на початок року він становив 5,736 на кінець - 5,866. Однак, таке значне перевищення критичного значення дає нам підставу зробити висновок про поліпшення маркетингової політики для того, щоб завчасно збувати готову продукцію. Такий стан пов'язаний із загальною ситуацією в країні, коли під час війни важко прибутково реалізувати готову продукцію.

4. Порівняльний аналіз звіту про рух грошових коштів ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2020-2022 роки дав можливість зробити висновок, що в цілому чистий рух коштів у 2022 році має негативне значення і

становить -14 тис.грн. Такому стану сприяло зменшення надходжень. Так, надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022 році скоротилося порівняно з 2021 роком на 11139 тис.грн, інші надходження – на 2442 тис.грн. Що стосується витрачань на оплату товарів, то їх вартість зменшились на 7888 тис.грн., порівняно з попереднім роком. Витрачання на оплату працівників – збільшилось на 1392 тис.грн, відповідно зросли і відрахування на соціальні заходи – на 264 тис.грн., а сума зобов'язань з інших податків – зросла на 1889 тис.грн. При цьому чистий рух коштів від операційної діяльності зменшився на 9241 тис.грн. У 2021-2022 роках рух коштів від інвестиційної діяльності не відбувався. Чистий рух коштів від фінансової діяльності як у 2021 р., так і у 2022 році має негативне значення, однак зріс на 8271 тис. грн.

5. Якість управління підприємством можна охарактеризувати як нестабільну. Тому, що за підсумками 2022 року чистий рух грошових коштів як у результаті операційної, так і фінансової діяльності має від'ємне значення. Це означає, що від операційної діяльності, зокрема від реалізації продукції, підприємство одержує недостатньо грошових коштів, щоб мати можливість інвестувати ці кошти, а також погашати залученні кредити.

6. Платіжно-фінансової дисципліни ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримується. Перевищення ліміту коштів у касі не спостерігається.

7. Аналіз каналів надходження та витрачання грошових коштів показав, що у загальному обсязі надходжень переважає виручка від реалізації продукції 32734 тис. грн., а у загальному обсязі витрачання грошових коштів – перераховані кошти постачальникам – 22696 тис. грн.

8. У ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримуються встановлених правил проведення розрахункових операцій і виконання основних принципів здійснення грошових розрахунків. В загальному обсязі розрахунків з контрагентами переважають безготівкові розрахунки і перш за все розрахунки платіжними дорученнями.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМ ОБІГОМ У ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН»

1. Оптимізація грошових потоків підприємства

Основним завданням підприємства є підвищення ефективності його функціонування за рахунок раціонального управління грошовими потоками, яке дозволить забезпечити фінансову рівновагу, прискорити обіг капіталу, мінімізувати вплив існуючих і потенційних ризиків, отримати прибуток. Побудова ефективної системи управління грошовими потоками обумовлено необхідністю ефективного управління оборотним капіталом, управління капітальними потребами, управління витратами та їхньою оптимізацією для більш раціонального розподілу ресурсів підприємства у процесі виробництва та управління економічним зростанням.

«Ефективне управління грошовими потоками підприємства у сучасних економічних умовах є актуальною проблемою, оскільки фінансовий стан багатьох з них можна охарактеризувати як нестійкий. Управління грошовими потоками є ключовим аспектом діяльності підприємства, оскільки за його допомогою здійснюється регулювання всіх сфер діяльності господарюючого суб'єкта. Значна кількість підприємств відчувають хронічну нестачу грошових коштів, що призводить до незадовільної платоспроможності. На фінансовий стан підприємств негативно впливають диспаритет цін, несвоєчасна оплата покупцями відвантаженої продукції, що спричиняє утворення великих сум дебіторської заборгованості. Звідси – дефіцит грошових коштів для розрахунків з кредиторами за поставлену сировину, матеріали, виконані роботи й надані послуги, а також утворення кредиторської заборгованості бюджету»[43].

Оптимізація грошових потоків підприємства - це важливий аспект управління фінансами, спрямований на ефективне управління грошовими ресурсами. Деякі стратегії оптимізації грошових потоків включають:

1. Прогнозування грошових потоків:

- створення бюджетів - ретельне планування доходів і витрат.
- моніторинг платежів - слідкування за строками платежів та контроль над забезпеченням їх вчасності.

2. Оптимізація оборотних коштів:

- управління запасами - мінімізація надлишкових запасів.
- керування виставленими рахунками - швидше отримання платежів від клієнтів.
- управління оборотними активами - ефективне управління кредитами та забезпеченням ліквідності.

3. Мінімізація витрат:

- оптимізація витрат - пошук можливостей для зменшення непотрібних витрат.
- перегляд умов договорів - пошук оптимальних умов при укладенні контрактів з постачальниками та партнерами.

4. Управління кредитами та фінансовими ризиками:

- ефективне керування боргами - оптимізація графіків погашення боргів.
- мінімізація ризиків - аналіз і керування фінансовими ризиками, такими як валютні ризики, процентні ризики тощо.

5. Використання фінансових інструментів:

- інвестування зайвих коштів - заробіток на додаткових коштах через інвестування.
- узгодження умов кредитів - вибір оптимальних умов позичок для зменшення фінансових витрат.

6. Вивчення та використання інноваційних рішень:

- використання технологій - впровадження фінансових технологій для оптимізації процесів управління грошовими потоками.

Оптимізація грошових потоків передбачає комплексний підхід і вимагає постійного моніторингу та аналізу фінансових процесів підприємства.

Грошові потоки можуть бути справжнім джерелом або пасткою для підприємства, особливо коли не збалансовані. Раціональне управління

грошовими потоками допомагає зберегти готівку на оптимальному рівні, щоб вона не була або надто мала, або надто велика, сприяючи при цьому ефективному функціонуванню підприємства.

Дефіцит і надлишок готівки обидва мають свої наслідки. Вироблення оптимальної моделі управління грошовими потоками, що враховує баланс між ліквідністю та доходами, є ключовим для успішного функціонування підприємства.

Зовнішні та внутрішні причини дефіциту готівки можуть бути складними, оскільки вони можуть включати фактори, такі як погане управління оборотними коштами, нестабільна економічна ситуація чи погане планування фінансових потоків (рис.3.1).

Рис.3.1. Причини дефіциту грошових коштів підприємства

Для забезпечення своєчасного погашення поточних зобов'язань та уникнення фінансових ускладнень на підприємстві, розумно мати грошовий запас. Але треба також усвідомлювати, що великі суми грошових коштів можуть втрачати свою вартість через інфляцію. Отже, однією з ключових мет управління грошовими потоками підприємства є визначення мінімального рівня залишку готівки.

Багато науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних [44-46], виділяють чотири типи залишків готівки: операційний, страховий, інвестиційний та компенсаційний.

1. Операційний залишок готівки(ОЗ). Це мінімальний рівень готівки, необхідний для забезпечення нормального функціонування операцій підприємства. Він враховує витрати на поточні операції, оплату постачальників, оплату праці тощо. Операційний залишок формується для забезпечення потреби в грошових коштах для виконання зобов'язань по платежах, які виникають у процесі виробництва. Розрахунок цього виду залишку здійснюють за наступною формулою [47]:

$$\Gamma_{Ao} = \frac{ПО_{го}}{КО_{га}},$$

де Γ_{Ao} – планова сума операційного залишку грошових активів підприємства; $ПО_{го}$ – плановий обсяг грошового обороту по операційній діяльності підприємства; $КО_{га}$ – кількість оборотів середнього залишку грошових активів у плановому періоді.

2.Страховий (резерсний) залишок готівки(РЗ). Це резерв готівки, створений для покриття непередбачуваних витрат або екстрених ситуацій, таких як виробничі аварії, зміни на ринку або несподівані витрати. Він формується для страхування ризику несвоєчасного надходження грошових коштів від операційної діяльності в зв'язку із погіршенням кон'юнктури ринку, сповільненням платіжного обороту тощо. Цей резерв є необхідним для виконання своїх зобов'язань за непередбачуваних обставин. Для розрахунку планової суми страхового резерву грошових коштів І. Бланк пропонує використовувати таку формулу [46]:

$$\Gamma_{Ac} = \Gamma_{Ao} * K_{Вгк},$$

де Γ_{Ac} – планова сума страхового залишку грошових активів підприємства; Γ_{Ao} – планова сума операційного залишку грошових активів підприємства; $K_{Вгк}$ – коефіцієнт варіації надходження грошових коштів на підприємство в звітному періоді.

3. Інвестиційний залишок готівки (ІЗ). Це готівка, яка виділяється для інвестицій у розвиток бізнесу, нові проекти, придбання активів чи інші можливості, що можуть приносити дохід у майбутньому. Цей залишок формується з метою зберігання грошових коштів для отримання вигоди від очікуваних змін в цінах на цінні папери. В сучасних економічних умовах підприємства, на жаль, не мають змоги формувати цей вид грошових активів через нерозвиненість фондового ринку.

4. Компенсаційний залишок готівки (КЗ). Це готівка, призначена для компенсації можливих втрат від ризику, зв'язаного зі змінами у валютних курсах, процентних ставках або інших фінансових ризиках. Даний залишок формується переважно на вимогу банку, який здійснює розрахункове обслуговування підприємства та надає йому інші види послуг. Цей залишок є сумою грошових коштів, яку підприємство відповідно до укладених договорів про банківське обслуговування повинно зберігати на розрахунковому рахунку.

Ці види залишків готівки допомагають підприємству ефективно управляти своїми фінансами, мінімізувати ризики та використовувати готівку для досягнення стратегічних цілей.

Різноманітні види залишків грошових коштів, які розглядаються, зазвичай відображають економічні мотиви у формуванні підприємством своїх грошових резервів. Однак у реальних умовах визначити чітку межу між ними може бути важливим завданням. Наприклад, страховий залишок грошових коштів, коли він не використовується, може бути використаний для інвестиційних цілей або розглядатись як компенсаційний залишок для підприємства. Так само, невикористаний інвестиційний залишок коштів може, за потреби, виконувати функції страхового чи компенсаційного резерву.

Розглянемо деякі підходи до визначення розміру оптимального залишку грошових коштів (ОЗГК):

$$\begin{aligned} \text{ОЗГК} &> (\text{ОЗ} + \text{РЗ}) \text{ або } \text{ОЗГК} > \text{КЗ} \\ \text{ОЗГК} &= \text{ОЗ} + \text{РЗ} \text{ або } \text{ОЗГК} = \text{ОЗ} + \text{РЗ} + \text{СЗ} \\ \text{ОЗГК} &> \text{ОЗ} + \text{КЗ} \end{aligned}$$

Зарубіжні спеціалісти пропонують чотири основних моделі розрахунку мінімального залишку грошових коштів і контролю за ними: Модель Баумоля, Модель Міллера-Орра, Модель Стоуна, модель по методу Монте-Карло[45].

Аналіз засвідчив, що найбільш використовуваною є Модель Баумоля. Вихідними постулатами цієї моделі є сталість вихідного грошового потоку, зберігання всіх резервів грошових коштів у формі короткострокових фінансових вкладень і зміна залишку грошових активів від максимуму до мінімуму, рівного нулю (рис. 3.2)[48].

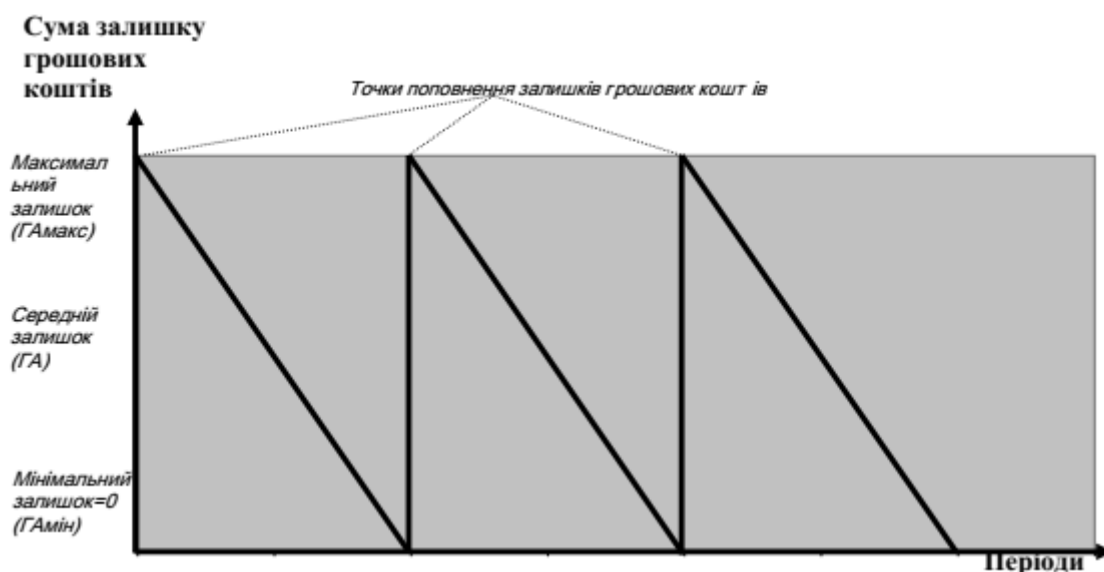

Рис. 3.2 Формування та використання залишку грошових коштів відповідно до Моделі Баумоля [43]

З графіка видно, що якщо б частота поповнення залишків грошових коштів через продаж короткострокових фінансових активів або отримання короткострокових банківських кредитів була подвоєна, максимальний та середній розмір таких залишків б на підприємстві зменшилися вдвічі. Але кожна така операція пов'язана з витратами для підприємства, які зростають із збільшенням частоти (або скороченням періоду) таких операцій. Нехай ці витрати позначені як "Во" (витрати на обслуговування однієї операції поповнення грошових коштів).

Для зменшення загальних витрат на обслуговування операцій поповнення грошових коштів потрібно збільшити періодичність цих операцій. Це призведе до зростання максимального та середнього розмірів залишків грошових коштів.

Але ці залишки не приносять підприємству доходів, і збільшення їх розміру втрачає можливість отримання альтернативних короткострокових фінансових доходів.

Отже, баланс між оптимізацією витрат на обслуговування поповнення грошових коштів та можливості отримання доходів від короткострокових фінансових вкладень є ключовим для підприємства.

Розмір цих втрат дорівнює сумі залишків грошових коштів, перемноженій на середню ставку процента по короткострокових фінансових вкладеннях (виражених десятковим дробом). Позначимо розмір цих втрат індексом „Вд” (втрати доходів при зберіганні грошових коштів).

З урахуванням розглянутих двох видів втрат розробляється оптимізаційна Модель Баумоля, яка дає змогу визначити оптимальну частоту поповнення і оптимальний розмір залишку грошових коштів, при яких сукупні витрати будуть мінімальними.

Зважаючи на сучасні підходи до оптимізації грошових потоків та особливості сільськогосподарських підприємств, важливо розглянути комплекс заходів, що враховують кілька критеріїв:

Оптимізація залишків грошових активів: Це означає формування оптимальних рівнів грошових резервів для забезпечення потреб у платіжній здатності, враховуючи сезонність та ризики.

Визначення цільового значення чистого грошового потоку: Це підтримує досягнення необхідних грошових потоків, спрямованих на нарощування грошових резервів до оптимального рівня.

Збалансування грошових потоків за видами діяльності: Цей аспект важливий для підтримання рівноваги між різними сферами діяльності та оптимізацією їхніх грошових потоків.

Максимізація чистого грошового потоку від операційної діяльності: Це сприяє забезпеченню інвестиційних програм за рахунок власних джерел.

Таким чином, ця модель оптимізації грошових потоків сільськогосподарських підприємств комбінує статичний і динамічний підходи.

Статичний підхід орієнтований на створення оптимальних рівнів грошових резервів для підтримки платіжної здатності. Динамічний підхід визначає цільові значення грошових потоків для нарощування грошових резервів та максимізації чистого грошового потоку для інвестиційних програм.

Ця модель базується на аналізі результатів грошових потоків підприємства в минулих періодах, враховує стратегію розвитку та вплив зовнішнього та внутрішнього середовища на підприємство (рис 3.3).

Запропонована модель оптимізації грошових потоків базується на максимізації чистого грошового потоку від операційної діяльності. Цей підхід спрямований на забезпечення розвитку та розширення підприємства без залучення зовнішніх джерел фінансування. Основна увага при цьому акцентується на рості напрямків діяльності, які генерують найбільший чистий грошовий потік від операцій. Такий підхід стимулює самофінансування підприємства, оскільки використання позикових ресурсів призводить до додаткових витрат на відсотки. Також, продаж необоротних активів може знижувати вхідний грошовий потік, що робить акцент на розвиток внутрішніх можливостей генерації коштів більш привабливим.

Отже, ця стратегія спрямована на максимізацію чистого грошового потоку від операційної діяльності як основного джерела фінансування розвитку підприємства, уникаючи залежності від зовнішніх джерел фінансування та мінімізуючи додаткові витрати.

Для визначення оптимального рівня грошових активів підприємства із врахуванням особливостей формування грошових потоків підприємства беруться до уваги три складові:

1. Поточний запас грошових коштів. Ця складова встановлюється з урахуванням необхідного рівня ліквідності, необхідного для підтримки платоспроможності підприємства.

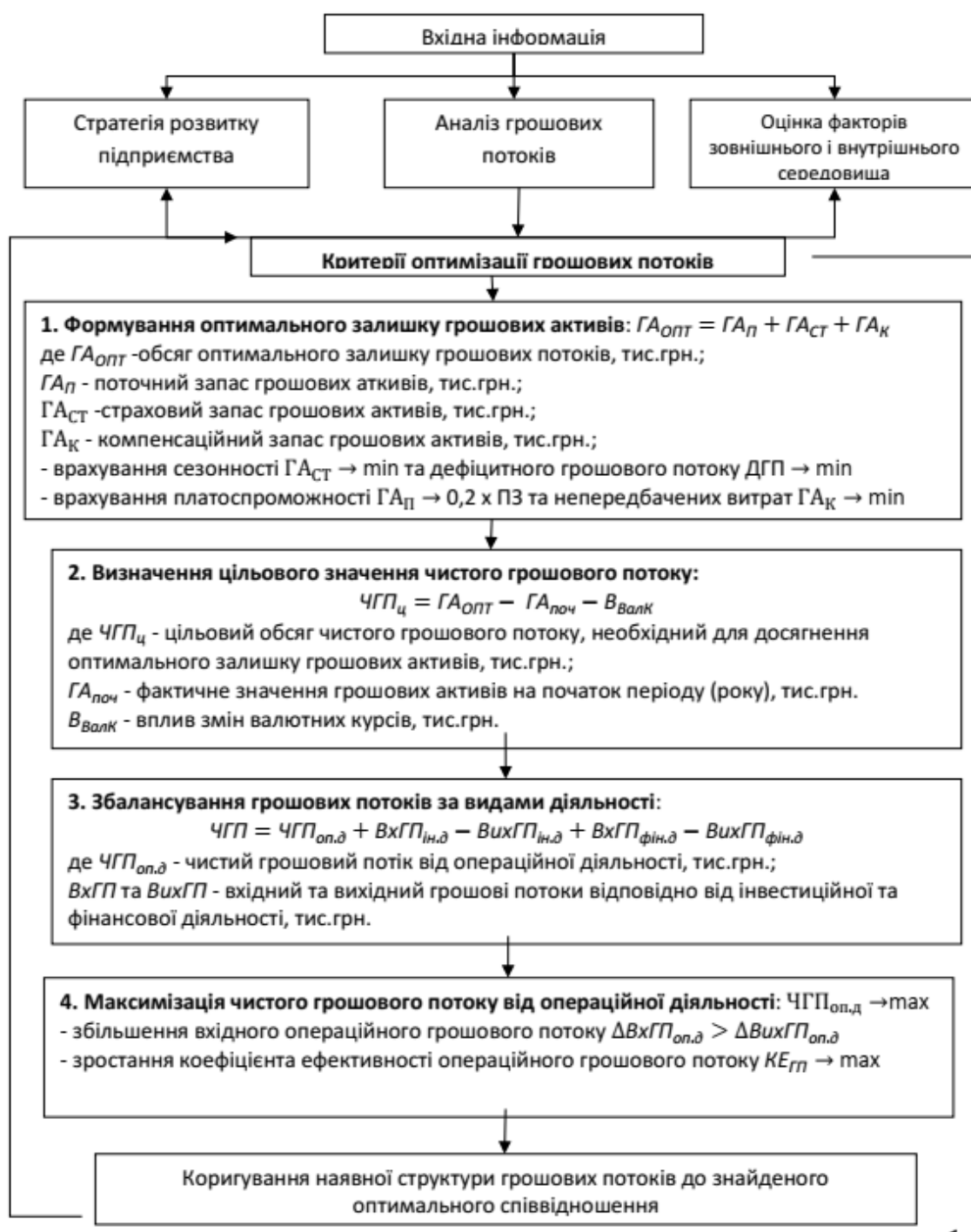

Рис.3.3. Економіко-математична модель багатоцільової оптимізації грошових потоків підприємства [43]

2. Страховий запас грошових активів. Цей запас визначається на основі аналізу періодів та обсягів дефіцитного та надлишкового грошового потоку в минулих періодах. Його мета - забезпечити додаткову платоспроможність та захист від коливань у фінансовій сфері.

3. Компенсаційний запас для надзвичайних ситуацій. Цей запас призначений для покриття витрат у випадку непередбачених чи надзвичайних обставин, таких як кризи, аварії або інші несподівані події.

Ці складові дозволяють створити баланс між забезпеченням ліквідності підприємства, запобіганням фінансових ризиків та забезпеченням захисту від непередбачених обставин, формуючи оптимальний рівень грошових активів для ефективного функціонування підприємства.

3.2. Впровадження електронних систем типу «Клієнт-банк», «Клієнт-Internet-банк»

Для оперативного ведення господарством своїх рахунків у банку та обміну технологічною інформацією підприємству треба застосовувати програмно-технічний комплекс «Клієнт-банк» та «Клієнт-Internet-банк».

«До систем дистанційного обслуговування відносяться, зокрема, Приват24, Ощад24/7 тощо. До "сервісів переказу коштів", на думку Національного банку України, можна віднести сервіси банків (LiqPay тощо) та/або небанківських фінансових установ (Portmone, iPay, WayforPay, Easy Pay тощо), які мають ліцензію Національного банку України на переказ коштів без відкриття рахунків, що надають можливість споживачам здійснити оплату товарів (послуг), зокрема дистанційного»[49,52].

Оперативне ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обмін технологічною інформацією, визначеною в договорі між банком та клієнтом, клієнт може здійснювати за допомогою систем дистанційного обслуговування. Дистанційне обслуговування може здійснюватися за допомогою систем "Клієнт-банк", "Клієнт-Інтернет-банк", "Телефонний банкінг" тощо [6].

«Система «Клієнт-банк» – це програмно-технічний комплекс, який надає змогу суб'єкту підприємництва керувати власними розрахунками з комп'ютера, який встановлено у приватному офісі»[50].

Програмне забезпечення системи «Клієнт-банк» має відповідати вимогам нормативно-правових актів Національного банку, які пред'являються до

технології та захисту електронних банківських розрахунків за допомогою системи «Клієнт-банк» [6].

Юридичною підставою для роботи клієнта за допомогою систем дистанційного обслуговування і оброблення банком дистанційних розпоряджень клієнта є договір банківського рахунку. У договорі обов'язково мають обумовлюватися права, обов'язки та відповідальність сторін, порядок вирішення спорів у разі їх виникнення тощо [6].

Системи типу "Клієнт-банк", "Клієнт-Інтернет-банк", "Телефонний банкінг" тощо на підставі дистанційних розпоряджень клієнта можуть виконувати функції надання інформаційних послуг згідно з переліком, що зазначений в договорі між банком та клієнтом, здійснення операцій за рахунком клієнта [62].

Система «Клієнт-банк» є складовою програм автоматизації банківської діяльності та джерелом надходження розрахункових документів через системи автоматизації банку (далі – САБ) до системи електронних платежів Національного банку чи внутрішньої платіжної системи і складається з клієнтської та банківської частини.

Клієнтська частина системи «Клієнт-банк» забезпечує автоматичне ведення поточного стану рахунка клієнта в банку, враховуючи проведені початкові та зворотні платежі. Розрахункові документи в електронному вигляді, що подаються клієнтом у банк, мають відповідати формату платіжних документів системи електронних платежів Національного банку із зазначенням електронних цифрових підписів відповідальних осіб платника, яким згідно з установчими документами надане право підпису. Реквізити розрахункового документа в електронному вигляді, що використовується в системі «клієнт — банк», визначаються договором між банком та клієнтом, але обов'язково цей документ має містити такі з них:

- дату і номер;
- назву, ідентифікаційний код (номер) платника та номер його рахунка;
- назву та код банку платника;

- назву, ідентифікаційний код (номер) одержувача та номер його рахунка;
- назву та код банку одержувача;
- суму цифрами;
- призначення платежу [6].

Підпис документи в клієнт-банку відбувається за допомогою:

- «удосконаленого електронного підпису (УЕП) — підписання документів з використанням електронного цифрового підпису, який зберігається на носії клієнта (у файлі на комп'ютері клієнта або на звичайній флешці) або на е-токен від банку;

- кваліфікований електронний підпис (КЕП) — підписання документів з використанням електронного цифрового підпису, який зберігається на захищеному пристрої для КЕП (eToken);

-кваліфікований електронний підпис (КЕП) у мережевому криптомодулі "Гряда-301" — використовується для надання послуги хмарного зберігання ключів, має експертні висновки Держспецзв'язку в сфері криптографічного та технічного захисту інформації;

-електронний підпис одноразовими цифровими паролями (ЕПОЦП) — підписання документів при введенні одноразового цифрового пароля, що надходить користувачу в смс. Режим доступний для ЮО або ФОП з правом одноосібного підпису, а також для створення та перегляду документів без права підпису. З обмеженнями у роботі клієнт-банку при використанні ЕПОЦП ознайомтесь в статті — "Доступні операції через Sense Business Online з підписом смс та УЕП".

-кваліфікований електронний підпис (КЕП) + смс підтвердження — підписання документів з використанням електронного цифрового підпису (на захищеному носії eToken або у хмарному сховищі банку) та додатково одноразовим цифровим паролем з смс. Пароль з смс потрібно вводити при вході в систему;

-удосконалений електронний підпис (УЕП) + смс підтвердження — підписання документів з використанням електронного цифрового підпису та

додатково одноразовим цифровим паролем з смс. Пароль з смс потрібно вводити при вході в систему (для клієнт-банку Sense Business Online) та при підписанні платежів та документів@[51].

Банківська частина системи «Клієнт-банк» забезпечує перевірку наведених електронних підписів на кожному розрахунковому документі в електронному вигляді клієнта та за платіжним файлом.

Банківська частина системи «Клієнт-банк» є невід'ємною складовою частиною САБ і має забезпечувати безперервний захист клієнтських розрахункових документів в електронному вигляді під час їх оброблення в САБ.

Програмне забезпечення клієнтської частини системи «Клієнт – банк» може міститися в одному окремому комп'ютері або функціонувати в локальній мережі клієнта.

Технологія оброблення облікової інформації, додаткові реєстри та форми первинних документів, на підставі яких здійснюються операції банківської частини системи «Клієнт-банк», мають викладатися в положенні про облікову політику банку.

При використанні даної системи ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»сплачує відсотки за надання банківських послуг. За даними таблиці 3.1 відображена сума за користування послугами банку АТ КБ «ПриватБанк» за 2020-2022 рр.

Таблиця 3.1

Співвідношення сум доходу та сплачених коштів за банківське обслуговування ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2020-2022 рр

Сальдо	Сума дебетового обороту, тис.грн.	Відрахування за послуги банку, грн.	Середній % плати за послуги банку
На 01.01.2021 р.	6656	8	0,12
На 01.01.2022 р.	97403	98	0,1
На 01.01.2023 р.	79485	80	0,1

Як бачимо, відсоток коштів, перерахованих за послуги банку, досить незначний, в середньому відсоток за послуги становить 0,11. Розмір % залежить від виду розрахунків (внутрішньобанківських чи міжбанківських) та способів

платежу (негайний, з відстрочкою платежу, попередній, за кожною окремою поставкою чи за сукупністю поставок за певний час відповідно до договору (плановий платіж) та пряме перерахування коштів чи їх взаємозалік).

Найбільше ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» виплатило коштів за послуги банку в 2021 р. – 98 тис. грн.

Під час використання системи «Клієнт-банк» клієнт має дотримуватися всіх вимог, що встановлює банк, з питань безпеки оброблення розрахункових документів в електронному вигляді. Якщо це передбачено в договорі, то банк має право виконувати періодичні перевірки клієнта щодо виконання ним вимог захисту інформації та зберігання засобів захисту в клієнтській частині системи «Клієнт- банк» і припиняти обслуговування клієнта за допомогою цієї системи в разі невиконання ним вимог безпеки [6].

Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання підприємством системи «Клієнт-банк» не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях.

Під час здійснення розрахунків через систему «Клієнт-банк» застосовуються розрахункові документи в електронному вигляді.

Платник може формувати розрахункові документи в електронному вигляді за допомогою клієнтської частини системи «Клієнт – банк» на підставі належним чином оформлених платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, а також з використанням платіжних карток.

У разі відсутності або недостатності коштів на рахунку платника банк повертає розрахунковий документ в електронному вигляді без виконання, якщо інше не передбачено в договорі між банком та клієнтом.

Не дозволяється формування клієнтами розрахункових документів в електронному вигляді на підставі розрахункових документів, які мають додатки (реєстр чеків, реєстр документів за акредитивом тощо), а також формування стягувачем розрахункових документів в електронному вигляді на підставі платіжних вимог на примусове списання (стягнення) коштів. Ці платіжні вимоги надсилаються клієнтом до банку на паперових носіях. Під час

використання системи «Клієнт – банк» здійснюється звірення файлів початкових і зворотних платежів між банківською і клієнтською частиною системи «Клієнт – банк», підготовка виписки за платіжними операціями клієнта в банку протягом операційного дня та звірення цієї інформації з інформацією з клієнтської частини системи «Клієнт-банк» наприкінці дня.

Якщо під час звірки реєстру не виявлено розбіжностей, то він роздруковується, підписується відповідальним виконавцем банку, засвідчується відбитком штампа банку і підшивається в документи дня як первинний документ, що надійшов від клієнта в банк, щоденно архівується і зберігається в банку протягом установленого строку.

Якщо під час звірки реєстру виявлено розбіжності, то банк це врегулює відповідно до внутрішніх правил та укладених договорів.

Реєстр має обов'язково містити відомості про дату і час подання власником рахунка розрахункових документів в електронному вигляді до банку.

Після отримання від банку виписки з рахунка клієнт складає реєстр розрахункових документів в електронному вигляді, які відправлені в банк каналами зв'язку і прийняті банком до оплати.

Такий самий реєстр за кожним клієнтом складається в банку після формування балансу операційного дня.

Під час здійснення розрахунків за допомогою систем "Клієнт-Інтернет-банк" застосовуються електронні розрахункові документи. Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання клієнтом системи не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях. Реквізити електронного розрахункового документа, що використовуються в даній системі визначаються договором між банком та клієнтом, але обов'язково цей документ має містити такі з них [6]:

- дату і номер;
- назву, ідентифікаційний код (номер) платника та номер його рахунку;
- назву та код банку платника;
- назву, ідентифікаційний код (номер) одержувача та номер його рахунку;

- назву та код банку одержувача;
- суму цифрами;
- призначення платежу;
- електронний цифровий підпис;
- інші реквізити, які під час формування електронного розрахункового документа системою електронних платежів розміщуються в полі "Допоміжні реквізити".

Відповідальні особи платника, які вповноважені розпоряджатися рахунком і на законних підставах володіють особистим ключем, від свого імені або за дорученням особи, яку представляють, накладають підписи під час створення електронного розрахункового документа.

Платник може формувати електронні розрахункові документи на підставі належним чином оформлених платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, а також з використанням платіжних карток. Не дозволяється формування клієнтами електронних розрахункових документів на підставі розрахункових документів, які мають додатки (реєстр розрахункових чеків, реєстр документів за акредитивом тощо), а також формування стягувачем електронних розрахункових документів на підставі платіжних вимог на примусове списання, стягнення коштів, отримувачем - у разі договірної списання коштів. Ці платіжні вимоги стягувач/отримувач надсилає до банку на паперових носіях.

Для здійснення операцій за рахунком клієнта (оплата комунальних послуг, телефонних переговорів тощо) за допомогою системи "Телефонний банкінг" (дистанційне обслуговування клієнтів за допомогою телефонних каналів зв'язку) клієнт у договорі банківського рахунку або іншому договорі про надання банківських послуг зазначає інформацію, яка потрібна банку для списання ним коштів з рахунку клієнта. Якщо це передбачено договором між банком та клієнтом, то використання клієнтом системи не виключає можливе оброблення банком документів клієнта на паперових носіях [6].

Ідентифікація клієнта для доступу до системи "Телефонний банкінг" здійснюється за допомогою засобів ідентифікації, що передбачені в договорі

між банком та клієнтом. Засоби ідентифікації (номер клієнта, особистий ПІН-код, сукупність цифрових та літерних компонентів тощо) банк надає клієнту після укладення договору.

Передавання дистанційного розпорядження та реєстрація його банком здійснюються за погодженим каналом доступу в автоматичному режимі. Дистанційне розпорядження вважається таким, що передане клієнтом, та прийняте банком до виконання, якщо клієнт:

- для доступу до системи ввів правильне значення засобу ідентифікації;
- увів код операції та всі параметри, які запитуються системою;
- підтвердив це розпорядження.

Банк, що обслуговує платника, здійснюючи на підставі дистанційного розпорядження списання коштів з рахунку платника, оформляє розрахунковий документ, у реквізиті "Призначення платежу" якого зазначає інформацію про платіж і документи, на підставі яких здійснюється перерахування коштів.

Якщо клієнт не підтвердив розпорядження на здійснення операції, то банк операцію не виконує, про що інформує клієнта.

Якщо в банку виникає потреба з'ясувати особу клієнта, суть діяльності, фінансовий стан, а клієнт не надасть документів і відомостей, що підтверджують ці дані, або умисно подасть неправдиві відомості про себе, то банк залишає без виконання електронний розрахунковий документ/дистанційне розпорядження, що передано по телефону. Банк повідомляє клієнта засобами системи про причину невиконання електронного розрахункового документа/дистанційного розпорядження (відповідно до статті 64 Закону України "Про банки і банківську діяльність").

Якщо операція містить ознаки такої, що підлягає фінансовому моніторингу, то банк може відмовити клієнту у виконанні електронного розрахункового документа/дистанційного розпорядження, переданого по телефону. Банк повідомляє клієнта засобами системи про причину відмови у виконанні електронного розрахункового документа/дистанційного розпорядження (з обов'язковим посиланням на частину 2 статті 7 Закону

України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом" та на цей пункт).

Банк має забезпечити зберігання інформації про електронні розрахункові документи/дистанційні розпорядження, що не виконані внаслідок причин, що зазначені в пунктах цієї глави, та включити цю інформацію до архіву системи для зберігання протягом встановленого строку.

Також банк повертає електронний розрахунковий документ, про причину повернення якого повідомляє клієнта засобами системи (з обов'язковим посиланням на статтю закону України, відповідно до якої електронний розрахунковий документ не може бути виконано, або/та главу/пункт нормативно-правового акту Національного банку, який порушено).

3.3. Удосконалення ефективності управління грошовими потоками підприємств

Управління грошовими потоками підприємства є складним та багатоетапним процесом, який повинен враховувати чіткість і достовірність обліку грошових надходжень (фінансова звітність, звіт про рух грошових коштів), раціональність їх використання та/або нагромадження для досягнення головних стратегічних цілей підприємства.

Процес управління грошовими потоками, як і будь-який процес управління, ґрунтується на визначених принципах, адже він є складовою частиною загальної системи управління господарською діяльністю підприємства.

Основними принципами управління грошовими потоками підприємства є:

- інформативна достовірність, яка передбачає забезпечення системи управління грошовими потоками підприємства необхідною інформаційною базою, що містить повну, правдиву та неупереджену інформацію про зміни і рух грошових коштів у результаті різних видів діяльності;

- збалансованість, забезпечення якої пов'язано з оптимізацією грошових потоків підприємства в процесі управління ними, а також збереженням рівноваги між вхідними та вихідними грошовими потоками від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [13];

- ліквідність, що базується на синхронізації позитивного і негативного грошового потоків за всіма часовими інтервалами;

- ефективність, реалізація якої в процесі управління грошовими потоками полягає у забезпеченні ефективного використання грошових коштів, що сприяє формуванню додаткових інвестиційних ресурсів для здійснення фінансових інвестицій [13].

В умовах ринкової економіки управління грошовими потоками, і вхідними, і вихідними, дозволяє більш точно визначити слабкі та сильні сторони підприємства, уникнути нецільеспрямованого витрачання грошей та визначити пріоритети інвестування додатково отриманих коштів. Водночас для досягнення найбільш позитивного (прибуткового) результату варто визначити основні цілі управління грошовими потоками, якими є:

- підтримання прийнятного рівня платоспроможності та ліквідності, а також попередження формування чи розвитку кризи;

- збільшення вхідних грошових потоків, як головного джерела фінансування підприємства, та їх оптимізація у розрізі видів;

- скорочення циклу обороту грошових коштів;

- підтримання адекватного балансу між формуванням резерву ліквідності та втраченими альтернативними можливостями;

- скорочення накладних затрат підприємства, пов'язаних із генеруванням його грошових потоків [53];

- визначення системності та своєчасності виплат по довготривалим короткотерміновим зобов'язанням;

- зменшення неліквідних активів;

- ведення чіткої та прозорої фінансової звітності.

Варто зазначити, що хоча управління грошовими потоками підприємства є процесом сталим та обґрунтованим, інформаційно та обліковозабезпеченим, включає чіткі часові обмеження та напрями вдосконалення, проте він вимагає певної визначеності етапів управління.

Перший етап передбачає складання фінансової документації, пов'язаної з рухом грошових коштів.

На другому етапі на основі даних за звітний та попередні періоди здійснюється аналіз ефективності управління грошовими потоками підприємства.

Третій етап – контроль за виконанням поставлених цілей в коротко- та довготерміновому періодах.

Четвертий етап передбачає коригування та розробку прогнозних показників відповідно до вимог плану діяльності підприємства, обсягів надходження і витрат грошових коштів. І хоча виважене та поетапне управління грошовими потоками дає змогу підприємству збалансувати потік грошових коштів, підвищити ліквідність та платоспроможність підприємства, однак є значна кількість факторів (зовнішніх та внутрішніх), що впливають на його ефективне управління.

До зовнішніх факторів слід віднести:

- стан розвитку товарного ринку (наявність конкурентів, насиченість ринку товарами, рівень попиту на різні види товарів і послуг);
- кон'юнктура фондового ринку (проте цей фактор має плив саме на публічні промислові підприємства);
- державна політика в системі оподаткування підприємств; – політична, економічна або соціальна криза в країні;
- рівень розвитку платіжної та безготівково-розрахункової систем, валютних і кредитних операцій в Україні;
- низький рівень купівельної спроможності населення;
- наявність пільгової програми кредитування промислових підприємств вітчизняними банками;

– експортно-імпортна політика держави.

До внутрішніх факторів доцільно віднести:

- якість продукції;
- тривалість виробничого і операційного циклів;
- наявність нового обладнання;
- уміння управляти дебіторською заборгованістю;
- використання інноваційних розробок у процесі виробництва продукції;
- наявність висококваліфікованих працівників, особливо менеджерів, директорів, бухгалтерів;
- здатність вчасно погашати заборгованість підприємства (суми кредиту, відсотків, пені, нарахувань);
- наявність методики складання прогностичних показників розвитку промислового підприємства в коротко- та довготерміновому періодах

Ефективне управління грошовими потоками, які забезпечують фінансово-господарську діяльність підприємства, базується на об'єктивній та якісній їх оцінці. Виділяють 7 основних етапів в аналізі грошових потоків:

1-й етап. Аналіз обсягу та динаміки грошових потоків, метою проведення якого є визначення загальних обсягів грошових потоків, основних тенденцій та пропорцій їх розвитку.

2-й етап. Аналіз джерел формування грошових коштів, що передбачає вивчення структури позитивного грошового потоку за видами діяльності, ранжирування джерел надходження грошових коштів, визначення місця (вагомості) кожного з них у грошовому забезпеченні функціонування підприємства.

3-й етап. Аналіз напрямів використання грошових коштів, об'єктом якого є вихідний грошовий потік підприємства.

4-й етап. Аналіз рівномірності та збалансованості грошових потоків, метою якого є ідентифікація та оцінка основних видів грошових потоків.

5-й етап. Аналіз показників грошового потоку (Cash- flow).

6-й етап. Аналіз ліквідності грошових потоків, метою якого є дослідження можливостей підприємства по здійсненню необхідних платежів і особливо по погашенню зобов'язань.

7-й етап. Аналіз синтетичні показників.

Викладена послідовність аналізу грошових потоків та система аналітичних показників, що формує зміст кожного з етапів роботи, дозволяє забезпечити комплексне дослідження грошових потоків, надає всебічну та повну інформацію про стан і тенденції розвитку грошових потоків, розкриває причинно-наслідкові зв'язки цих тенденцій, що створює підстави для формування коректних висновків та прийняття ефективних управлінських рішень у сфері управління грошовими потоками. Оцінку ефективності системи управління грошовими потоками слід розпочинати з оцінки ефективності самих грошових потоків.

Достатність грошових коштів обумовлює життєздатність, поточну ефективність діяльності підприємства. Якість грошового обороту визначається не лише складом грошових потоків, але й показниками ритмічності, синхронності надходження, витрачання та ефективності операційних грошових потоків.

Основною метою оцінки якості управління грошовими потоками ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» є визначення причин нестачі чи надлишку коштів, а також джерел їх формувань, надходжень і напрямів використання.

Для дослідження ефективності управління грошовими потоками необхідно розрахувати та проаналізувати ряд показників, а саме такі, як: ліквідний грошовий потік, коефіцієнт ліквідності грошових потоків, обертання грошових коштів (табл. 3.2).

Провівши аналіз динамічних показників платоспроможності ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», виявлено, що синхронність надходження та витрат грошових потоків показує відповідність у часі та за обсягами надходження та витрат грошових потоків. Значення даного показника у 2021 та 2022 роках не відповідає нормативному значенню (повинно наближатися до

нуля), що є свідченням неузгодженості вхідних та вихідних грошових потоків. Рівномірність надходження та витрат грошових коштів - показує, що вхідний і вихідний грошовий потік рівномірно розподіляється у часі протягом звітного періоду.

Таблиця 3.2.

Показники оцінки ефективності грошових потоків

ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»

	Роки				
	Абсолютна зміна				
	2020	2021	2022	2022р. до рівня 2020р.	2022 р. до рівня 2021 р.
Синхронність надходження та витрат грошових потоків, грн.	0,26	0,14	11,85	-0,12	11,71
Рівномірність надходження грошових коштів, грн.	26,27	9,36	28,58	-16,91	19,22
Рівномірність витрат грошових коштів, грн.	14,22	9,56	5,35	-4,66	-4,21
Коефіцієнт синхронності надходження грошових коштів, %	0,03	0,01	0,01	-0,02	0
Коефіцієнт варіації надходження грошових коштів, %	1,05	0,29	0,73	-0,76	0,44
Коефіцієнт варіації вихідного грошового потоку, %	0,52	0,30	0,14	-0,22	-0,16
Коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів, %	98,95	99,71	99,27	0,76	-0,44
Коефіцієнт рівномірності використання грошових коштів, %	99,48	99,70	99,86	0,22	0,16

З 2020 року збільшується рівномірність надходжень місячного і середньомісячного грошового потоку. Коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів показує яку частку становить середнє відхилення між вхідним та вихідним грошовими потоками у загальному вихідному грошовому потоці. Протягом аналізованого періоду частка зростає, і у 2020 році цей показник має найвище значення - 0,03%. Коефіцієнти рівномірності надходження та використання грошових коштів відповідають нормативному значенню, що свідчить про низьку частку відхилення вхідного та вихідного грошового потоку від своїх середніх значень у обсязі відповідно вхідного і вихідного грошового потоку.

Загальний стан ліквідності ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», свідчить про нормальну фінансово-господарську діяльність підприємства.

Основними проблемами ліквідного стану підприємства, за аналізований період, є недостатній рівень коефіцієнта абсолютної ліквідності, тобто на цей момент підприємство не може погасити поточних зобов'язань.

У 2022 році спостерігається нерівномірність грошових надходжень і витрат, яка вказує на невідповідність у часі та за обсягами надходжень і витрат грошових коштів. За досліджуваній період на підприємстві ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» основну роль у динаміці негативного грошового потоку відіграли напрямки витрачання коштів, що пов'язані з операційною діяльністю.

Розглянемо збалансованість позитивних (ПГП) та негативних (НГП) грошових потоків підприємства.

Збалансованість грошових потоків забезпечує стан фінансової рівноваги (ліквідності), який гарантує існування підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах та задовольняє фінансові потреби зацікавлених в підприємстві груп осіб.

Фінансова рівновага передбачає, що грошові надходження підприємства дорівнюють або перевищують потребу в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань. Фінансова рівновага гарантує стабільність і є передумовою досягнення інших цілей

Ефективність управління грошовими потоками певною мірою залежить від організації оперативного фінансового планування, яке включає розробку платіжного календаря. Платіжний календар представляє собою план грошових надходжень та витрат за визначений період із залишком (сальдо) на поточному рахунку підприємства. Розробляється він на квартал з розробкою за місяцями, декадами в різних варіантах, але, як правило, містить такі розділи:

- надходження коштів;
- видатки;
- перевищення надходжень над видатками;

- перевищення видатків над надходженнями;
- залишок коштів на початок періоду;
- залишок коштів на кінець періоду.

За допомогою платіжного календаря вирішуються такі завдання:

- 1) організація обліку обсягів надходження грошових коштів і їх витрат в певні проміжки часу;
- 2) управління платоспроможністю підприємства;
- 3) розробка заходів щодо запобігання виникнення дефіциту грошових коштів у певні проміжки часу;
- 4) розробка заходів щодо ефективного використання тимчасово вільних грошових коштів;
- 5) постійний контроль за своєчасністю надходження коштів, аналіз причин відхилення від графіків.

Розробка платіжного календаря базується на інформації, яка охоплює всі аспекти фінансової діяльності підприємства, а саме: плани продажу продукції (товарів, робіт, послуг), стан розрахунків з дебіторами і кредиторами, графіки виплат заробітної плати, кредитні угоди, кошториси витрат на виробництво, плани капітальних вкладень, угоди тощо.

Платіжний календар відображає очікувані грошові доходи та витрати у плановому періоді і призначений для планування змін обсягу грошових коштів та майбутніх фінансових потреб. Він є засобом "ранньої діагностики" фінансового стану підприємства.

Якщо планується позитивне сальдо, то можна розраховувати на отримання додаткового доходу. Якщо ж на стадії проекту виявлено нестачу фінансових коштів, то у керівника є час для прийняття необхідних заходів. Оскільки на підприємстві ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» не займаються прогнозуванням грошових потоків

Виходячи з вищенаведених розрахунків, можна виділити необхідні заходи щодо поліпшення управління потоками грошових коштів для ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН»:

1. Підприємству належить зменшити кредиторську і дебіторську заборгованість. Збільшення дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства, що зумовлює підвищення сум дебіторів. Тому підприємство має бути зацікавлене в скороченні термінів погашення платежів. ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» повинне скоротити терміни погашення дебіторської заборгованості, використовуючи часткову передоплату або інші методи впливу на дебіторів.

2. Позбутися надлишку виробничих запасів за рахунок раціонального вкладання та використання оборотних активів. Цього можна досягти шляхом формування достатнього обсягу виробничих запасів підприємства відповідно до потреб його господарської діяльності. Це допоможе оптимізувати грошові потоки та збільшити ліквідність підприємства.

3. Визначити свою потребу в необхідному обсязі грошових коштів на майбутній період, встановити системи джерел їх формування в обсязі, що передбачається, забезпечення мінімізації вартості їх залучення на ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН».

4. Досягти збалансованості дефіцитного грошового потоку в короткостроковому періоді шляхом використання "Системи прискорення/уповільнення платіжного обороту", суть якої полягає в розробці на підприємстві організаційних заходів щодо прискорення залучення грошових коштів і уповільнення їх виплат.

5. Знизити об'єм негативного грошового потоку в довгостроковому періоді може бути досягнутий за рахунок наступних заходів:

- а) скорочення об'єму і складу реальних інвестиційних програм;
- б) відмови від фінансового інвестування;
- с) зниження суми постійних витрат підприємства.

6. Здійснити стимулювання припливу грошових коштів можна за рахунок зовнішніх джерел фінансування:

- а) торгові кредити;
- б) кредити банків;

с) цінні папери і векселі.

Ефективність управління грошовими потоками визначається синхронізацією надходжень та виплат, підтримкою постійної платоспроможності підприємства та раціональним використанням фінансових ресурсів, які формуються із зовнішніх і внутрішніх джерел.

Управління грошовими потоками є важливою ланкою фінансового менеджменту, що охоплює всю систему управління підприємством. Від якості управління грошовими потоками залежить подальший розвиток підприємства та кінцевий результат його фінансово-господарської діяльності.

Ураховуючи вищезазначене, з метою підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємств необхідно:

- залучати в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості та платоспроможності;
- досліджувати галузеві закономірності грошових потоків та враховувати їх у практиці обліку та аналізу підприємства;
- визначати потоки в обліковій, у тому числі оперативній, інформації для формування своєчасного та повного інформаційного забезпечення аналізу руху грошових коштів підприємств;
- удосконалити методику аналізу грошових потоків.

Функціонування підприємства – це складний динамічний процес, що є результатом неперервного циклічного руху грошових коштів. Однією із проблем, що виникають перед підприємствами в сучасних умовах, є відновлення і збереження динаміки циклів операційної, інвестиційної і фінансової діяльності, що є запорукою необхідної ліквідної позиції підприємства і реалізації його попиту на кошти. Вирішення цієї проблеми неможливе без глибоких досліджень економічних механізмів, що визначають грошові потоки кожного окремого суб'єкта господарювання, тому загальна мета управління грошовими коштами – забезпечення збалансованості їх потоків, що надає можливість підтримувати достатній рівень платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.

Потреба у створенні ефективної системи управління грошовими потоками підприємства незаперечна, як і важливість усвідомлення необхідності розробки теоретичних аспектів її функціонування для апарату фінансового менеджменту підприємств. Як кожна сукупність взаємопов'язаних елементів, система управління грошовими потоками має свої об'єкт і суб'єкт. Якщо об'єктом управління в ній виступають грошові потоки підприємства, пов'язані здійсненням різноманітних господарських та фінансових операцій, то суб'єктом є фінансова служба, склад та чисельність якої залежать від розміру, організаційної структури підприємства, кількості операцій, напрямів та видів діяльності. Ефективна система управління грошовими потоками повинна охоплювати такі елементи: фінансовий, стратегічний аналіз; контроль; планування та прогнозування.

З розглянутих аспектів управління грошовими потоками можна зробити висновок, що управління, як важлива складова планування – це дуже складна і трудомістка робота кожного керівника підприємства, бо йому щодня необхідно приймати безліч управлінських рішень щодо розподілу і використання грошових коштів, ефективно направляти грошові потоки. Із метою підвищення ефективності управління грошовими потоками вітчизняних підприємств є потреба залучати в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості, платіжної стабільності та нормальної платоспроможності; досліджувати галузеві закономірності грошових потоків; визначати потоки в обліковій, у тому числі оперативній, інформації для формування своєчасного та повного інформаційного забезпечення аналізу руху грошових коштів підприємств; удосконалити методику аналізу грошових потоків, урахувувати фактори руху коштів вітчизняних господарчих суб'єктів в умовах невизначеності та ризику.

Отже, інтегруючи оперативне, поточне і стратегічне планування грошових потоків в єдиний процес, можна досягти узгодженості руху грошових коштів із тактичними і стратегічними завданнями підприємства в часі і просторі. Такий підхід до концепції планування грошових потоків дозволить

спрямувати діяльність підприємства на досягнення фінансової стійкості та платоспроможності.

Висновки до розділу 3

1. Достатність грошових коштів обумовлює життєздатність, поточну ефективність діяльності підприємства. Якість грошового обороту визначається не лише складом грошових потоків, але й показниками ритмічності, синхронності надходження, витрачання та ефективності операційних грошових потоків.

2. Аналіз динамічних показників платоспроможності ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН», дав можливість виявити, що синхронність надходження та витрат грошових потоків показує відповідність у часі та за обсягами надходження та витрат грошових потоків. Значення даного показника у 2021 та 2022 роках не відповідає нормативному значенню (повинно наближатися до нуля), що є свідченням неузгодженості вхідних та вихідних грошових потоків. Рівномірність надходження та витрат грошових коштів - показує, що вхідний і вихідний грошовий потік рівномірно розподіляється у часі протягом звітного періоду.

3. Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємств необхідно: залучати в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості та платоспроможності; досліджувати галузеві закономірності грошових потоків та враховувати їх у практиці обліку та аналізу підприємства; визначати потоки в обліковій, у тому числі оперативній, інформації для формування своєчасного та повного інформаційного забезпечення аналізу руху грошових коштів підприємств; удосконалити методику аналізу грошових потоків.

4. Для оперативного ведення господарством своїх рахунків у банку та обміну технологічною інформацією підприємству рекомендуємо застосовувати програмно-технічний комплекс «Клієнт-банк» та «Клієнт-Internet-банк». Дана система є складовою програм автоматизації банківської діяльності та джерелом

надходження розрахункових документів через системи автоматизації банку до системи електронних платежів Національного банку чи внутрішньої платіжної системи і складається з клієнтської та банківської частини.

5. Інтегруючи оперативне, поточне і стратегічне планування грошових потоків в єдиний процес, можна досягти узгодженості руху грошових коштів із тактичними і стратегічними завданнями підприємства в часі і просторі. Такий підхід до концепції планування грошових потоків дозволить спрямувати діяльність підприємства на досягнення фінансової стійкості та платоспроможності.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі обґрунтовано загальні методичні підходи до управління грошовим обігом підприємства, його ефективності, застосування яких поліпшить фінансово-господарську діяльність ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН». Результати дослідження дозволяють сформулювати такі висновки і пропозиції:

Управління грошовим оборотом в сучасних умовах дозволяє вирішити головне завдання підприємства - підвищення ефективності його функціонування, та, водночас, забезпечити фінансову рівновагу та безперебійність діяльності підприємства, прискорити капіталообіг, знизити ризик неплатоспроможності та дозволити отримати вищі прибутки.

Велику увагу до управління грошовими потоками обумовлено необхідністю ефективного управління оборотним капіталом (оцінки короткострокових потреб у наявних грошах та управління запасами); планування часових параметрів капітальних витрат, управління капітальними потребами (фінансування за рахунок власних коштів або кредитів банку); управління витратами та їхньою оптимізацією для більш раціонального розподілу ресурсів підприємства у процесі виробництва та управління економічним зростанням.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства важливо дотримуватися таких рекомендацій: узгоджувати стратегічні цілі підприємства з його фінансовими можливостями; планувати довгострокові та короткострокові шляхи розвитку підприємства; забезпечити оптимізацію грошових потоків та їх ефективне фінансування; здійснювати постійний контроль над розподілом грошових коштів; формувати резервні джерела фінансування; підвищувати рівень залучення інвестицій до підприємства.

Правильно організована система управління грошовими потоками дає можливість підвищити рівень виробництва та прибутковість підприємства. Від

якості та ефективності процесу управління грошовими потоками залежить не тільки фінансова стійкість підприємства в даний період часу, а й безпосередньо змога подальшого розвитку, досягнення фінансового успіху на майбутнє.

ДП «ДГ ПАНФИЛЬСЬКОЇ ДС ННЦ» ІЗ НААН» – вузькоспеціалізоване сільськогосподарське підприємство; головна галузь рослинництва, питома вага якої в структурі товарної продукції у 2022 році становить 99,3 %, спеціалізується галузь рослинництва на виробництві зернових і зернобобових культур (58,8 %).

За показником абсолютної ліквідності, який коливається у межах від 0,236 на початок року до 0,171 на кінець року, ми можемо стверджувати, що підприємство на початок року було ліквідне, однак його стан на кінець року погіршився і воно стало неліквідне за цим показником. Інші показники ліквідності свідчать про ліквідність підприємства, проте їх значення перевищує оптимальний рівень, що свідчить про неефективну політику підприємства з реалізації продукції.

Фінансовий стан ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» характеризується у 2022 році як платоспроможний. Так, коефіцієнт платоспроможності як на початок, так і на кінець року перевищував критичне значення «1» і на початок року він становив 5,736 на кінець - 5,866. Однак, таке значне перевищення критичного значення дає нам підставу зробити висновок про поліпшення маркетингової політики для того, щоб завчасно збувати готову продукцію. Такий стан пов'язаний із загальною ситуацією в країні, коли під час війни важко прибутково реалізувати готову продукцію.

Порівняльний аналіз звіту про рух грошових коштів ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» за 2020-2022 роки дав можливість зробити висновок, що в цілому чистий рух коштів у 2022 році має негативне значення і становить -14 тис.грн. Такому стану сприяло зменшення надходжень. Так, надходження від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у 2022 році скоротилося порівняно з 2021 роком на 11139 тис.грн, інші надходження – на 2442 тис.грн. Що стосується витрачань на оплату товарів, то їх вартість зменшились на 7888

тис.грн., порівняно з попереднім роком. Витрачання на оплату працівників – збільшилось на 1392 тис.грн, відповідно зросли і відрахування на соціальні заходи – на 264 тис.грн., а сума зобов'язань з інших податків – зросла на 1889 тис.грн. При цьому чистий рух коштів від операційної діяльності зменшився на 9241 тис.грн. У 2021-2022 роках рух коштів від інвестиційної діяльності не відбувався. Чистий рух коштів від фінансової діяльності як у 2021 р., так і у 2022 році має негативне значення, однак зріс на 8271 тис. грн.

Таким чином, якість управління підприємством можна охарактеризувати як нестабільну. Тому, що за підсумками 2022 року чистий рух грошових коштів як у результаті операційної, так і фінансової діяльності має від'ємне значення. Це означає, що від операційної діяльності, зокрема від реалізації продукції, підприємство одержує недостатньо грошових коштів, щоб мати можливість інвестувати ці кошти, а також погашати залученні кредити.

Платіжно-фінансової дисципліни ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримується. Перевищення ліміту коштів у касі не спостерігається.

Аналіз каналів надходження та витрачання грошових коштів показав, що у загальному обсязі надходжень переважає виручка від реалізації продукції 32734 тис. грн., а у загальному обсязі витрачання грошових коштів – перераховані кошти постачальникам – 22696 тис. грн.

У ДП «ДГ Панфільської ДС ННЦ» ІЗ НААН» дотримуються встановлених правил проведення розрахункових операцій і виконання основних принципів здійснення грошових розрахунків. В загальному обсязі розрахунків з контрагентами переважають безготівкові розрахунки і перш за все розрахунки платіжними дорученнями.

Аналіз динамічних показників платоспроможності ДП «ДГ «Елітне» ІР НААН України», дав можливість виявити, що синхронність надходження та витрат грошових потоків показує відповідність у часі та за обсягами надходження та витрат грошових потоків. Значення даного показника у 2018 та 2019 роках не відповідає нормативному значенню (повинно наближатися до нуля), що є свідченням неузгодженості вхідних та вихідних грошових потоків.

Рівномірність надходження та витрат грошових коштів - показує, що вхідний і вихідний грошовий потік рівномірно розподіляється у часі протягом звітного періоду.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємств необхідно: залучати в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості та платоспроможності; досліджувати галузеві закономірності грошових потоків та враховувати їх у практиці обліку та аналізу підприємства; визначати потоки в обліковій, у тому числі оперативній, інформації для формування своєчасного та повного інформаційного забезпечення аналізу руху грошових коштів підприємств; удосконалити методику аналізу грошових потоків.

Для оперативного ведення господарством своїх рахунків у банку та обміну технологічною інформацією підприємству рекомендуємо застосовувати програмно-технічний комплекс «Клієнт-банк» та «Клієнт-Internet-банк». Дана система є складовою програм автоматизації банківської діяльності та джерелом надходження розрахункових документів через системи автоматизації банку до системи електронних платежів Національного банку чи внутрішньої платіжної системи і складається з клієнтської та банківської частини.

Інтегруючи оперативне, поточне і стратегічне планування грошових потоків в єдиний процес, можна досягти узгодженості руху грошових коштів із тактичними і стратегічними завданнями підприємства в часі і просторі. Такий підхід до концепції планування грошових потоків дозволить спрямувати діяльність підприємства на досягнення фінансової стійкості та платоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демчук Н.І. Теоретико-методичні засади діагностики фінансово-економічного стану суб'єктів господарювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010, № 11. С. 36–41.
2. Сергєєва О.Р. Сутність та основні аспекти управління грошовими потоками підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017, № 12, ч.2. С. 107-110.
3. Стащук О.В., Хандучка А.М. Грошові потоки підприємства: суть та необхідність управління. *«Young Scientist»*. 2014, № 6(09). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2014/6/64.pdf> (дата звернення: 10.10.2023).
4. Суханова А.В., Суханова Д.Ю. Світова практика управління грошовими потоками підприємства. *Приазовський економічний вісник*. №2(19). 2020. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2020/2_19_ukr/39.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
5. Верба В.А., Загородніх О.А. Проектний аналіз : [підручник] К. : КНЕУ, 2000. 322 с.
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9C%D0%A1%D0%91%D0%9E%207_ukr_2022.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
7. Коваленко С.О. Сутність грошових потоків та їх роль в управлінні фінансами підприємств/ URL: https://eprints.kname.edu.ua/19896/1/328-332_%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%A1%D0%9E.pdf (дата звернення: 10.11.2023).
8. Поддєрьогін А.М. Фінансовий менеджмент. К. : КНЕУ, 2015, 536 с.
9. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2016. 520 с.
10. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання. К.: КНЕУ, 2003. 554с.

11. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1(52). С. 245–249.

12. Фінансовий менеджмент: підручник. Кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 2-ге вид., перероб. Київ: КНЕУ, 2017. 534 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a40e2731-2304-4245-bb11-0692605a28c1/content> (дата звернення: 10.11.2023).

13. Нагайчук В.В. Управління грошовими потоками підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2014. № 1(52). С. 245–249.

14. Мова В.В., Семенова С.М. Комплексний і системний підходи при аналізі та формуванні грошових потоків підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2013. № 3(40). С. 15.

15. Мова В.В., Семенова С.М. Формування стратегії управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 3. С. 112.

16. Семенова С.М. Емерджентні властивості грошових потоків підприємства. *Економіка та управління в умовах побудови інформаційного суспільства* : праці II міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 22–23 квітня 2013 р. ; ОНАЗ ім. О.С. Попова. Одеса, 2013. С. 26–28

17. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : підручник ; 2-е вид., перероб. і доп. Київ : КНЕУ, 2014. 700 с.

18. Лігоненко Л.О. Управління грошовими потоками: навчальний посібник. Київ : КНТЕУ, 2012. 327 с.

19. Головка В.І., Безкоровайна О.О. Використання результатів аналізу грошових коштів та потоків підприємства в управлінні та шляхи його оптимізації. *Інтернаука*. 2018. № 3. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2018/3/3454> (дата звернення: 31.10.2023).

20. Майборода О.Є. Напрями управління грошовими потоками підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 10. С. 305–309.

21. Федулова Л.І. Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / за ред. Л.І. Федулової. Київ : УкрІНТЕІ, 2010. 812 с.

22. Ясишена В. Сутність грошових потоків підприємств та їх класифікація. *Економічний аналіз*. 2014. № 2. С. 321 – 324.

23. Мельник М. І., Донцова Т. М. Управління грошовими потоками підприємствами. *Регіональна економіка та управління*. 2020. №2(28). С. 140-143.

24. Zabolotnyy S., Melnyk M. The Financial Efficiency of Biogas Stations in Poland. In: Mudryk K., Werle S. (eds) *Renewable Energy Sources: Engineering, Technology, Innovation. Springer Proceedings in Energy*. Springer, Cham, pp. 83–93.

URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-72371-6_9 (дата звернення: 27.09.2023)

25. Селіверстова Л.С. Управління грошовими потоками підприємства. *Економіка та держава*. 2015. № 9. С. 20-22

26. Аналіз і оцінка ефективності функціонування підприємницьких структур (методичні вказівки) / За ред. О.М. Люткевич. Львівський банківський коледж Національного банку України. Львів, 2018. 33 с.

27. Мельник М.І. Моделювання та оцінка фінансового стану сільськогосподарських агроформувань України та Польщі. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 5(11). URL: <http://www.visnyk.zdia.zp.ua/5-11-2017> (дата звернення: 27.09.2023).

28. Мельник М.І. Інноваційна привабливість України на основі “Global Innovation Index”. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2017. Вип. 4(10). С. 123–128

29. Майборода О.Є., Майборода О.В., Реплюк О.В. Напрями управління грошовими потоками підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. №10. С. 305-309

30. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України 07.02.2013 за №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

31. Осадча О.О., Савіна Н.Б. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємства. *Вісник Національного університету водного*

господарства та природокористування. *Економічні науки*, 2020. Вип. 4(92). С. 219-226.

32. Атамас П., Атамас О. Методичні підходи до аналізу грошових потоків за матеріалами Звіту про рух грошових коштів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 5. С. 13–19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2013_5_4 (дата звернення: 10.10.2023).

33. Дребіт Г. М. Теоретико-методичні аспекти аналізу грошових потоків як важливих чинників їх планування, управління та контролю. *Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 11. С. 161–168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpen_2015_11_21 (дата звернення: 10.10.2023).

34. Єлісєєва О. К., Сімон Г. С. Аналіз грошових потоків фірми як складова формування стратегії сталого розвитку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12. С. 380–384. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_12_59.2 (дата звернення: 11.10.2023).

35. Кошельок Г. В., Грінченко Р. В. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 2. С. 231–242. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2020_2_27 (дата звернення: 10.10.2023).

36. Лазаришина І. Д. Реалізація функціональної якості аналізу грошових потоків у прийнятті управлінських рішень. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2018. Вип. 290. С. 140–146. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2018_290_19 (дата звернення: 10.10.2023).

37. Мельничук Г. С. Теоретичні аспекти проведення аналізу грошових потоків підприємства. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 2. С. 222–236. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2018_2_19 (дата звернення: 10.10.2023).

38. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 від 30.06.2017. «Звіт про рух грошових коштів». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU17030> (дата звернення: 10.10.2023).

39. Lee U., Kang N., Lee I. Choice data generation using usage scenarios and discounted cash flow analysis. *Journal of Choice Modelling*. 2020. 37(100250). [doi:10.1016/j.jocm.2020.100250](https://doi.org/10.1016/j.jocm.2020.100250) (дата звернення: 1.11.2023).

40. Yescombe E. R., Farquharson E. Cash Flow and Investment Analysis. *Public-Private Partnerships for Infrastructure*. 2018. 25–34. [doi:10.1016/b978-0-08-100766-2.00003-6](https://doi.org/10.1016/b978-0-08-100766-2.00003-6) (дата звернення: 1.11.2023).

41. Головка В., Мисака Г. Інформаційне аналітичне забезпечення управління грошовими потоками фірми. URL: http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2016/01/118_2.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

42. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посіб.: 4-те вид., без змін. К.: КНЕУ, 2007. 240 с. URL: https://xn--e1ajqk.kiev.ua/wp-content/uploads/2019/12/oparin_v_m_finansi_zagal_na_teoriya.pdf (дата звернення 10.11.2023)

43. Азаренкова Г., Мірошник О., Кісельова О. Обґрунтування параметрів оптимізації грошових потоків підприємства. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. 2022. №2(5). URL: [View of JUSTIFICATION OF THE PARAMETERS OPTIMIZATION OF THE ENTERPRISE'S CASH FLOWS \(karazin.ua\)](http://karazin.ua/view-of-justification-of-the-parameters-optimization-of-the-enterprises-cash-flows) (дата звернення: 10.11.2023).

44. Фінансовий менеджмент : підручник / М. І. Крупка та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 438 с.

45. Клименко О. В. Теоретичне визначення та класифікація грошових потоків підприємства. *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*, 2013. № 9. С. 115–117.

46. Тридід О. М., Орехова К. В. Методичний підхід до оцінювання ефективності управління грошовими потоками підприємства. *Наука й економіка*. 2013. № 4. С.147–154.

47. Олійник О. О. Олійник Т. І. Грошові потоки в аграрній сфері економіки : науково-організаційні основи формування і розвитку : монографія. Київ : ННЦ ІАЕ, 2011. 228 с.

48. Шик Л. М., Жердьова А. С. Проблеми управління грошовими потоками підприємства з метою забезпечення його платоспроможності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. № 1. С. 161 – 167.

49. Що відноситься до банківських систем дистанційного обслуговування та/або сервісів переказу коштів, користуючись якими можна уникнути використання РРО (ПРРО) при наданні послуг? URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/533982.html> (дата звернення: 11.11.2023).

50. Чайковський Я. І. Банківські технології і продукти : навчальний посібник. Тернопіль : ЗУНУ, 2021. 172 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/45634/1/%D0%9E%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%91%D0%A2%D1%96%D0%9F%202.pdf> (дата звернення: 10.11.2023).

51. Шерстньова О. Режими підписання документів через клієнт-банк. URL: <https://help-biz.sensebank.com.ua/hc/uk/articles/6571501745810-%D0%A0%D0%B5%D0%B6%D0%B8%D0%BC%D0%B8-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%96%D0%B2-%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7-%D0%BA%D0%BB%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82-%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA> (дата звернення: 10.11.2023).

52. Що таке розрахунки за допомогою банківських систем дистанційного обслуговування та/або сервісів переказу коштів URL: <https://buhplatforma.com.ua/news/24971-shcho-take-rozrahunki-za-dopomogoyu-bankvskih-sistem-distantsynogo-obslugovuvannya-taabo> (дата звернення: 10.11.2023).

53. Майборода О. Є., Майборода О. В., Реплюк О. В. Напрями управління грошовими потоками підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 305–309.